

Translating Culture: Three Souls by Janie Chang

Franjčec, Sara

Master's thesis / Diplomski rad

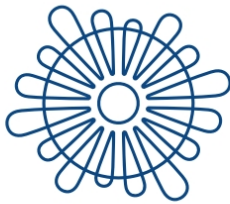
2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:409387>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-29**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

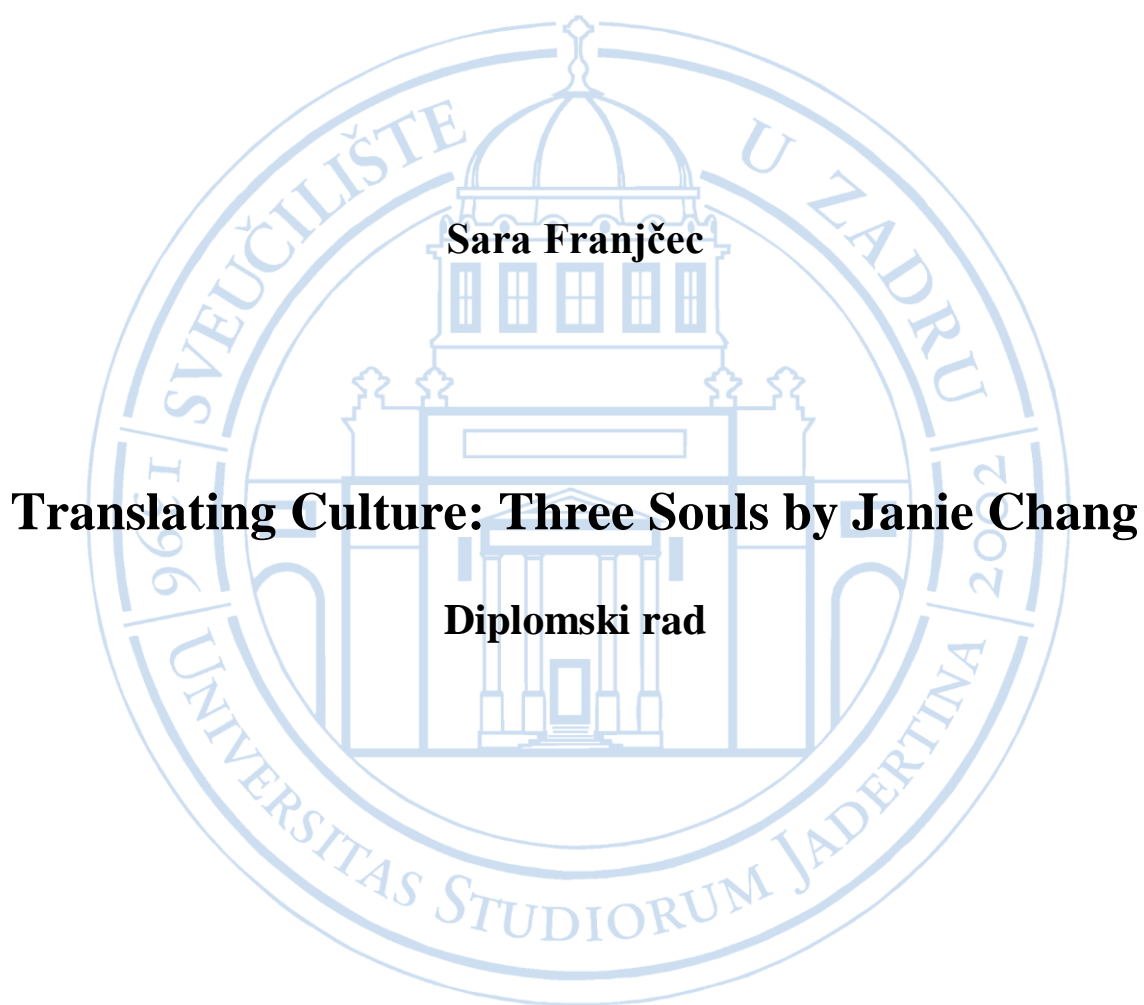

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru
Odjel za anglistiku
Sveučilišni diplomski studij
Anglistika; smjer: znanstveni

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru
Odjel za anglistiku
Sveučilišni diplomski studij
Anglistika; smjer: znanstveni

Translating Culture: Three Souls by Janie Chang

Diplomski rad

Student/ica:

Sara Franjčec

Mentor/ica:

izv. prof. Tomislav Kuzmanović, MFA

Zadar, 2024.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Sara Franjčec**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Translating Culture: Three Souls by Janie Chang** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 25. rujna 2024.

TABLE OF CONTENTS:

1. INTRODUCTION	1
2. TRANSLATION MODELS	3
3. CULTURE WITHIN TRANSLATION STUDIES	6
3.1 THE “CULTURE TURN” IN TRANSLATION	7
3.2 SKOPOS AND POLYSYSTEM THEORY	7
3.3 CULTURAL AND LITERARY CAPITAL	8
3.4 CULTURE-SPECIFIC ITEMS	10
4. TRANSLATION STRATEGIES	12
4.1 VENUTI (1995).....	12
4.2 BAKER (1992).....	13
4.3 AIXELÁ (1996).....	15
4.4 DAVIES (2003).....	16
5. ANALYSIS OF THREE SOULS	19
5.1 NAMES: PEOPLE AND PLACES.....	20
5.2 TITLES.....	22
5.3 CULTURE SPECIFIC ITEMS	23
5.4 CULTURAL DIFFERENCES	24
6. TRANSLATION	25
7. CONCLUSION	57
8. WORKS CITED	59
9. TRANSLATING CULTURE: <i>THREE SOULS</i> BY JANIE CHANG	61

10. PREVOĐENJE KULTURE: <i>TRI DUŠE</i> SPISATELJICE JANIE CHANG	62
---	-----------

1. Introduction

With the ever-increasing interconnectedness of the world, it is critical to gain a better understanding of translation, not just as a way to carry meaning between languages, but also as a way to foster communication and understanding across diverse linguistic and cultural boundaries. This thesis explores the topic of the translation of cultural elements between two vastly different environments, examining how the nuances of one culture are conveyed, adapted, and transformed into another. The translation of these cultural elements extends beyond the linguistic arena as it also involves interpretation and communication of various cultural norms, values, and worldviews that are inextricable from the source language.

Translating from one culture into another is not always an interlingual process, as cultural differences within speakers of the same language are also possible, however, when talking about the translation of cultural elements it is generally implied it concerns two or more foreign languages. This is a difficult process that requires a high knowledge of not just language, but also cultural elements such as customs, cultural specificities, behavioural norms and much more. All these things add another layer of difficulty to the already complex process of translation.

The comprehension of different aspects of culture is essential in human communication, particularly between members of different cultures. The same goes for literary works. In order to successfully translate a text, it is not enough to only translate the individual words, but the wider cultural context as well. The understanding of the source culture is often essential for the proper comprehension of a literary work as no work is written in a vacuum and the cultural, political, economic and social surroundings will always affect the final product. This type of translation, however, can be quite challenging as there are many things to consider. Depending on the similarities between the source and target cultures, the translator must consider the degree to which they are willing to adapt to the source culture or preserve the original culture

as well as how to present culture-specific elements of one culture into another, especially if they are foreign to the target culture and their introduction demands further explanations.

This thesis aims to delve into the complexities of translating cultural elements by analysing various theoretical frameworks and approaches to translation, which will then be analysed through an excerpt from the novel *Three Souls* by Janie Chang. Through this excerpt, various challenges of translation of cultural elements from one language into another will be shown as well as the solutions employed in the translation. Particular focus will be shown to the translation on names of people and places as well as the writing system, titles, culture-specific items present within the text as well as some wider cultural differences.

2. Translation Models

Since the beginning of civilization there has been a great need for mutual comprehension between speakers of different languages. The fulfilment of this need brought about the creation of translation both as an occupation and, later on, as a field of study. Discussions about translation started just as early with notable translators (such as Saint Jerome, Cicero, and Horace, among others) proposing their own methods and theories, despite translation not being an established discipline at the time. It was only in the 1950s that efforts to establish Translation Studies as a field of study separate from linguistics or literary studies emerged (Pavlović 13).

Translation was, up until that point, mainly used for linguistic or language learning purposes and translation theories themselves tended to lean more towards the prescriptive side (Munday 8-9). Following its establishment as a field of study, translation theories became more complex and there was no universal translation method that could be applied to all texts, it was instead decided on a case-by-case basis. Previously, translators were mainly concerned with reaching equivalence and they predominantly followed “The Jerome Model” of translation, which is focused on creating translations as faithful to the original text as possible (Bassnett and Lefevere 2). However, it was later established that complete equivalence was unrealistic, and translators were, instead, forced to decide on a certain degree of equivalence to achieve based on the needs of the text (Bassnett and Lefevere 1-2).

Following this, Translation Studies continued to develop in different directions with many new theories and models being developed. Particularly worth noting are “The Horace Model” and “The Schleiermacher Model,” introduced by Bassnett and Lefevere alongside “The Jerome Model” in their seminal work *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation* (xii). “The Horace Model” is based on the Roman poet Horace and his idea of *fidus interpres*, through which he proposes a negotiation between the source and target language in order to

create a satisfactory translation (Bassnett and Lefevere 3). However, according to this model, the faithfulness to the original is often sacrificed to meet the needs of the audience, which renders equivalence practically impossible. An interesting element of this model is the idea of a, so-called, privileged language which renders the negotiation unequal as the translation will always be biased toward it (Bassnett and Lefevere 4). In Horace's time this was Latin, nowadays English has taken its place. What this leads to is something Bassnett and Lefevere refer to as the "Holiday Inn Syndrome" where everything foreign and exotic is standardized, to a great extent" (4).

"The Schleiermacher Model," on the other hand, opposes "The Horace Model" to a certain extent. In his 1815 treatise "On the Different Methods of Translating," Friedrich Schleiermacher proposes two ways of translation where "either the translator leaves the author in peace, as much as possible, and moves the reader toward him. Or he leaves the reader in peace, as much as possible, and moves the author toward him" (Snell-Hornby 8). In other words, the translator either adapts the text to the target audience or they stay true to the original text. Schleiermacher himself proposes a more foreignizing approach where translated texts are not completely adapted to the target culture's preferences, and they instead still contain traces of the original language and culture that differentiate them from other texts in the target language (Snell-Hornby 9).

In Translation Studies, like in most disciplines, as time goes by more and more theories are introduced and they all build upon one another in order to further the study of translation. These three models, although only a small part of Translation Studies, perfectly show the evolution of the field with each one referring back to the previous ones and further developing new theories. "The Jerome Model" focuses on achieving perfect equivalence between the original and its translation whereas "The Horace Model" almost opposes it and focuses on creating a satisfactory translation for the audience, often sacrificing the original in the process.

“The Schleiermacher Model” takes the middle road, almost combining the previous two models by asking of the translator to first decide whether to preserve the original or adapt to the audience. These guidelines function on more than just a linguistic level, even on a wider spectrum, such as the translation of cultural elements from one culture to another, “The Jerome Model” is the one most likely to keep them unchanged, whereas “The Horace Model” is most likely to adapt them to the target culture.

3. Culture within Translation Studies

Culture is a difficult concept to define. In fact, Raymond Williams calls it “one of the two or three most complicated words in the English language” (87). There are many differing definitions depending on the context and field of study or discipline within which it is defined. Within Translation Studies, Peter Newmark defined culture as “the way of life and its manifestations that are peculiar to a community that uses a particular language as its means of expression” (94). Furthermore, he does not consider language as a direct feature or component of culture as that would make translation impossible, but he does acknowledge that it contains cultural deposits within itself (Newmark 95). This opinion is, however, not shared by many scholars such as Eugene Nida who considered language “an integral part of culture [with] words being symbols of cultural phenomena” (Snell-Hornby 25) and Hans Vermeer who within the scope of his Skopos theory considers the translation constrained by the consumer’s situation and cultural background and therefore knowledge of both language and culture is necessary to create a good translation (Schäffner 235).

Translation is, by nature, “multicultural, interdisciplinary [...] and encompasses a range of types of cultural studies” (Munday 1). The act of translation does not consist solely of recreating the content of a text in another language, it is instead a negotiation between not just two different languages, but two different cultures as well. According to Eugene Nida, it is precisely these cultural differences that pose a bigger problem to the translator than any linguistic differences (130). The more distant the source and target culture are, the more difficult and challenging the translation process becomes. However, translation between two similar cultures is not without its own challenges, as these similarities can often be deceiving and do not correspond to the same things in both languages (Nida 130). In such cases, further care is required in order to avoid careless mistakes.

3.1 The “Culture Turn” in Translation

Since its establishment as a field in the 1950s, Translation Studies made many advancements with many notable scholars creating and proposing diverse translation theories, strategies, and methods. One such notable advancement is the idea of a cultural turn. The emergence of the idea of cultural turn was not a sudden one, it was, instead, a gradual development that was influenced by other fields of study (e.g. sociology). The term cultural turn was first proposed by Mary Snell-Hornby and later further acknowledged by Bassnett and Lefevere in their 1990 anthology *Translation, History, and Culture* (Yan and Huang 489-90). The idea of cultural turn was primarily found in social theories up until this point but its introduction into the field of Translation Studies provided a new perspective to the study of translation as it encouraged analysis on a cultural, social, and political level and not just a linguistic one.

3.2 Skopos and Polysystem Theory

There are two translation theories that serve as a precursor to the idea of cultural turn and are still notable when discussing culture within translation as they both considered the impact and importance of culture within translation. The first one is the Skopos theory, proposed by Hans Vermeer in the 1970s. The Skopos theory puts the focus on the translator's *skopos* or purpose, in other words, the aim of the translation (Schäffner 235). Within this theory, translation is seen as a translational action based on the source text with a specific aim, and that aim is generally defined by the client (Vermeer 221). This means that, while the purpose of the source text and the translation may be the same, the needs of the target culture are generally prioritized (Vermeer 223). This theory does have its drawbacks, however, as a text and translation do not necessarily have to have a purpose and the adaptation of the source text to the receiving culture is not always the best choice.

The second theory is the Polysystem theory also proposed in the 1970s by Itamar Even-Zohar. Translation cannot be looked at in isolation as simply a linguistic activity or transfer from language to language, it must instead be considered within the wider cultural, social and economic context of both the target and source language and cultures (Venuti 18). This is where the Polysystem theory comes in as it looks at both literature and translation within the wider context of the cultures and languages they belong to. The Polysystem theory states that there is a system of literature within each national literature as well as within world literature and these systems are arranged by hierarchy with each occupying a different position within the polysystem (Shuttleworth 177). The polysystem is, therefore, a system of systems. In this theory, Even-Zohar divides literature into the “center” and “periphery,” where the type of literature found at the center dominates the literary space (Yan and Huang 488). When looking at this system within the context of translation, depending on the country, translation can find itself either at the center or in the periphery. Through this we can see what role translation plays in the cultural system of the target culture, and it can influence the final translation as when translated literature occupies a central position, translators have more freedom to deviate from the target culture's norms and introduce new models, whereas a peripheral position leads to greater adherence to the target culture's norms, resulting in a translated text that might differ significantly from the source (Shuttleworth 178-179). Therefore, it can be said the place of translated literature in the target cultural polysystem limits the translator's options.

3.3 Cultural and Literary Capital

Another theory that also places literature into a theoretical system governed by abstract concepts used to measure its importance and value within a certain country's literature like the Polysystem theory is the concept of the *literary market*. In particular, Pascale Casanova's definition of it within which she considers world literature to be a market where literary value

is circulated and traded and those objects being traded, both material (e.g. books, paintings) and immaterial (e.g. tradition, prestige), are considered *literary capital* (Casanova 13). Literary capital is an essential part of world literature as it is “both what everyone seeks to acquire and what is universally recognized as the necessary and sufficient condition of taking part in literary competition” (Casanova 17), i.e., it is what triggers the exchanges that occur in the literary market. Works, authors and languages with more literary capital tend to dominate the literary market.

There are also dominant languages within the literary market, as there are certain languages with higher literary credit that are considered to be of a higher literary value than others and this is reflected in the literary market with works written in those languages having an advantage over works written in less dominant languages that tend to fall to the sidelines. English is a great example of that as it is the *lingua franca* and for a work of literature to be considered a part of world literature and gain literary credit, it is necessary for it to be written in or translated into English. This dominance is clearly seen in less dominant nations, as works written in a dominant language will often be translated into other languages and they will often be considered better and will be read more than that nation’s own literature. Whereas a work written in a non-dominant language will have a harder time getting recognition even if it is translated into a dominant language, as its literary credit and capital would still be lower than that of the more dominant languages. Language, however, is not the only element that influences the amount of literary credit a certain work, author or nation has. A robust literary ecosystem that supports the production, dissemination, and critical evaluation of literary works, such as publishing houses, literary journals, critics, and academic institutions, is essential for nurturing and promoting a nation's literary capital and its entry into the global literary marketplace (Casanova 15).

Considering language and culture are so closely related, the level of dominance of a certain language is directly linked to the cultural capital its source culture possesses. Cultural capital is an idea first developed by French sociologist Pierre Bourdieu, and it can be defined as “information a person needs in any given cultural context to belong to the ‘right circles’” (Bassnett and Lefevere xvi). Furthermore, cultural capital encompasses everything from an individual’s knowledge and experiences of a culture to traditions, paintings, books, poems, and other material and immaterial objects imbued with cultural value that can be sold, bought or inherited (Bourdieu 246). Cultural capital is closely intertwined with literary capital, which contributes to a country’s position in the international literary market, therefore, when translating cultural elements, we must find a way to “translate the cultural capital of other civilisations in a way that it preserves at least a part of their own nature, without producing translations that are so low on the entertainment factor that they appeal only to those who read for professional reasons” (Bassnet and Lefevere 11).

3.4 Culture-specific Items

The study of culture within translation developed even further with the introduction of culture-specific items which serve to identify objects, systems and descriptions of opinions and habits unfamiliar to the receiving culture (Aixelá 56). In his 1996 article “Culture-specific Items in Translation,” Javier Franco Aixelá coined this term as well as the abbreviation (CSI). He is not the only scholar to discuss the concept of culture-specific items, however, he does offer a very comprehensive view of the issue of translation of such elements. According to Aixelá, culture-specific items are difficult to define as “*everything* is culturally produced, beginning with language itself” (57). Despite this he does attempt to provide a definition of culture-specific items as:

Those textually actualized items whose function and source text involve a translation problem in their transference to a connotation in a target text, whenever this problem is a product of the non-existence of the referred item or of its different intertextual status in the cultural system of the readers of the target text. (Aixelá 58)

In other words, culture-specific items are those elements, naturally captured in language, whose concepts cannot be easily recreated or expressed in the target language. Due to this, the translation of culture-specific items is considered by many to be one of the more challenging aspects of translation and it often requires a higher degree of effort.

4. Translation Strategies

Before even starting their translation, the translator must decide how to approach it. Whether or not to deviate from the original text, and if so, how far they are willing to deviate from the said text, as not all translators and scholars share the same opinion on it. This decision can be influenced by many reasons from the needs of the target audience, differences between the source and target culture, the translator's own preferences, and so on. In response to this dilemma, many scholars have proposed their own strategies in order to better explain and define the translation process, as well as assist in the creation of acceptable translations. Some such scholars are Lawrence Venuti, Mona Baker, Javier Franco Aixelá and Eirlys E. Davies. The following strategies are only a small selection of different strategies that exist within the field of Translation Studies and they were selected specifically for their application in and consideration of the translation of culture-specific elements from one culture into another.

4.1 Venuti (1995)

When it comes to translating texts from one culture into another, two of the strategies to keep in mind are domestication and foreignization. In *The Translator's Invisibility*, Lawrence Venuti uses "the Schleiermacher Model" as a starting point to define two different strategies for translating cultural elements, defining domestication as "an ethnocentric reduction of the foreign text to target-language cultural values" and foreignization as "ethnodeviant pressure on those values to register the linguistic and cultural difference of the foreign text" (20). In other words, domestication conforms to the norms of the target culture, whereas foreignization preserves the norms of the source culture. Despite these two strategies being essential to the translator's process, they are limited to the cultural context of the text and not the wider linguistic aspects. Domestication and foreignization also differ from the concept of literal and free translation, which concern themselves with adherence to the source text on a word, phrase,

or sentence level (Yang 77). Domestication and foreignization, on the other hand, operate on a macro level and rather than focusing on individual words and phrases, they concern themselves with the presentation of the source culture in the translation (Yang 78).

It is also important to note that, while domestication and foreignization are complete opposites, they are not mutually exclusive and can be employed simultaneously in the translation process (Fernández Guerra 21). Their use is a spectrum where, depending on the needs of the text, the translator can choose to which extent they wish to domesticate or foreignize something. Completely transposing a story (together with the elements specific for the culture the story comes from) into the target culture (e.g. changing the setting from New York to Zagreb) is a drastically more extreme example of domestication than changing a brand name to something more familiar (e.g. Advil to Neofen), and the same goes for foreignization. These strategies can be implemented in different ways and even if a translator chooses one of these approaches, they often have to be used in tandem throughout the text in order to create an adequate translation for the target audience.

4.2 Baker (1992)

In her book *In Other Words*, Mona Baker proposes a bottom-up approach where she puts a bigger focus on individual words than the overall context of the text (6). She provides eight translation strategies for dealing with non-equivalence, whether cultural or other:

1. Translation by a more general word (superordinate) – one of the more common strategies where a word with a wider and more general meaning is used due to the lack of specificity in the target language. For example, “shampooing” can be translated as “washing” in languages where that word does not exist (Baker 28).
2. Translation by a more neutral/less expressive word – the use of neutral or less expressive words when the target language does not have an equivalent or the

equivalent has a different connotation, e.g. the translation of “exotic lily” as “strange unique lily” in Chinese as the word “exotic” is a western concept and has no equivalent in Chinese (Baker 30).

3. Translation by cultural substitution – the replacement of an expression or CSI in the source language with an item or expression in the target language that does not necessarily have the same meaning but produces a similar effect as the original (Baker 30). For example, the translation of “porca” from Italian (meaning female swine and used as an insult in the context of the text) as “bitch” in English which, while having a different meaning and referring to a different type of female animal, achieves the same effect in the text as the original did (Baker 33-34).
4. Translation using a loan word or loan plus explanation – particularly useful and common when translating CSI, it consists of keeping the word from the source language and adding to it an explanation, after which it can be freely used in the text without the reader needing further and repeated explanations (Baker 34).
5. Translation by paraphrase using a related word – a concept from the source language is further expressed in the target language in a different form. For example, “creamy” when translated into Arabic stops being an adjective and is instead described as something “that resembles cream” (Baker 37).
6. Translation by paraphrase using unrelated words – if there is no equivalent in the target language the word or phrase can be completely paraphrased and reworked to carry over the meaning (Baker 38). For example, “accessible areas” can be translated into Chinese as “places where human beings enter most easily” due to there not being a Chinese equivalent (Baker 40).

7. Translation by omission – in some cases some words can be omitted if their omission does not affect the overall meaning in the target language although some loss of meaning is inevitable (Baker 41).
8. Translation by illustration – sometimes done if there is no equivalent in the target language and the source item is a physical item that can be illustrated (Baker 42).

4.3 Aixelá (1996)

Javier Franco Aixelá also provides his own categorization of translation strategies that, unlike Baker's which are more generalized, are specifically related to translating culture-specific items. He provides several strategies separated into two groups: conservation and substitution. The strategies in the conservation group take on a more foreignizing approach and try to conserve as much of the source text as possible, the strategies in the substitution group take on a more domesticating approach and attempt to bring the source text closer to the target culture (Aixelá 61).

The first group contains:

1. Repetition – keeping as much of the original reference, toponyms are a common example as names of places often keep their spelling when translated into other languages unless there is already a more widely accepted spelling in the target language (Aixelá 61).
2. Orthographic adaptation – often used when the source language uses a different alphabet to the target language, includes transcription and transliteration (Aixelá 61).
3. Linguistic (non-cultural) translation – relying on pre-established translations in the target language and translating a word that holds some similarity or relation to the source language, particularly common with units of measure and currency (Aixelá 61).

4. Extratextual gloss – use of one of the previous strategies and the addition of a footnote, glossary, endnote or some other type of further explanation outside of the text (Aixelá 62).
5. Intratextual gloss – the addition of further explanation or clarification inside the text itself (Aixelá 62).

The second group contains:

1. Synonymy – synonyms are used in order to avoid the repetition of CSI (Aixelá 63).
2. Limited universalization – the replacement of one CSI that the translator deems too obscure for the audience with another CSI from the source culture that is more familiar to the readers (Aixelá 63).
3. Absolute universalization – similar to limited universalization, except that the translator chooses to use a neutral or more domesticated solution (Aixelá 63).
4. Naturalization – the replacement of a source culture CSI with one from the target culture, particularly popular in children’s literature (Aixelá 63).
5. Deletion – the omission of certain CSI, this can be done for many reasons from the translator deeming it unnecessary or irrelevant to ideological differences (Aixelá 64).
6. Autonomous creation – the addition of previously non-existent CSI (Aixelá 64).

4.4 Davies (2003)

Another scholar to put forth her own classification of translation strategies when it comes to translating culture-specific items is Eirlys E. Davies in her 2003 paper “A Goblin or a Dirty Nose? Translations of Harry Potter.” Using other classifications, among which she also includes Baker and Aixelá’s, as starting points, she proposes seven different translation strategies.

1. Preservation – similar to Baker’s translation using a loan word and Aixelá’s repetition, it refers to elements of the source language passing into the target language when no equivalent exists (Davies 73).
2. Addition – similar to Baker’s loan word plus explanation and Aixelá’s intertextual gloss, the original CSI is kept but supplemented with extra information the translator deems necessary (Davies 77).
3. Omission – the omission of CSI from the source language in the target text (Davies 79).
4. Globalization – similar to Aixelá’s limited and global universalization, the replacement of culture-specific elements with other ones that are more familiar to a wider audience (Davies 83).
5. Localization – similar to Aixelá’s naturalization, the replacement of source culture CSI with target culture CSI (Davies 84).
6. Transformation – the modification of that goes “beyond globalization or localization, and could be seen as an alteration or distortion of the original,” common with titles of books or movies (Davies 86).
7. Creation – similar to Aixelá’s autonomous creation, the creation of culture specific items not present in the source text (Davies 88).

These four scholars are just some of many that have created categorizations of translation strategies for translating culture-specific items and while they may have different names and appear in different forms, there is a lot of overlap between all of them. Whether it is a strategy like Venuti’s with only two categorizations, or one like Baker’s, Aixelá’s or Davies’ that further classify different translation strategies, they are all analysing the same phenomenon. The number of different theories and strategies for translating cultural elements from one

culture to another, as well as the number of scholars who concern themselves with studying it serves to illustrate the importance of this aspect of translation within Translation Studies.

5. Analysis of Three Souls

Three Souls is a 2013 novel by Taiwanese author Janie Chang. It was originally published in English by HarperCollins Publishers. The story is set in 1930s China, and it follows a young woman named Leiyin who finds herself unable to move into the afterlife after her death and is thereafter forced, with the accompaniment of three souls, to make amends for her actions during her life. *Three Souls* was nominated for the 2015 International Dublin Literary Award and was a finalist for the BC Book Prizes Fiction Award in 2014. This part will analyse different methods of translating CSIs through the translation of an excerpt from this novel.

It is important to note that, while the author herself is Taiwanese and is familiar with Chinese culture and language, the novel was written and published in English for an English-speaking audience. This places the translator in a unique position where the source language and source culture are not the same. It is important in such situations for the translator to be familiar with both or to consult people who have knowledge of the source culture (in this case Chinese) in order to create an acceptable translation. Furthermore, there is a level of domestication that the author herself already applied to the novel to bring it closer to her target audience and it is up to the translator to choose whether to keep the same level of domestication, to increase it, or to decrease it. Depending on the language one is translating from or into this might change.

When translating from English to Croatian, it is not uncommon to apply foreignizing strategies, as the status of English as a *lingua franca* and the prominence of English language media worldwide means that the Croatian audience has at least some level of knowledge and understanding of the source culture. That does not mean that there is no need to domesticate any elements as they are still two separate languages and cultures, however, there is a significantly lesser need to domesticate cultural elements when translating a text from English into Croatian than when translating a Chinese text, for example. Chinese, unlike English, is a

different case as the average Croatian reader is unlikely to know much about Chinese culture as Chinese language, culture and media are not nearly as popular and prominent. Due to this, in order to make the translation more easily accessible for the target audience all the domestication already done by the author was kept with some elements being even further domesticated for ease of comprehension. However, many elements of Chinese culture were still kept in the translation as further domestication would have an impact on the story, setting and cultural context of the novel.

5.1 Names: people and places

Names rarely get changed in translation. At most, they might be spelled differently to better fit the conventions of the target language or if the translator deems it to be a good choice. One of the biggest differences between Chinese and English is the different writing system. Due to this, the author took it upon herself to provide transliterated versions of all names, however, she did not stay consistent with the romanisation system. She mostly used the Wades-Giles romanisation system to transcribe the names, however, she also used Hanyu Pinyin in some instances such as with Leiyin's brothers *Changyin* and *Tongyin*.

In the Croatian translation, most of the names have been transcribed according to the pinyin romanisation system. This was done because Wades-Giles is not a widely used system anymore and pinyin is the standardized system for romanisation in Mainland China and it is the more familiar system to most Croatian readers. Furthermore, the use of two different systems can cause confusion over the correct pronunciation of different sounds. Therefore, *Kwan* was changed into *Guan*, *Sueyin* into *Suiyin*, *Liu Tienzhen* into *Liu Tianzhen*, and *Yen Hanchin* into *Yuan Hanqin*. On the other hand, *Song Leiyin*, *Lao Li*, *Gaoyin*, *Changyin*, *Tongyin* and others kept the same spelling.

There are two exceptions, however, which are the names of two historical figures mentioned in the story: *Sun Yat-sen* and *Chiang Kai-shek*. Their names were not adapted into pinyin for two reasons. The first one is that, since they are fairly well-known figures in history, this spelling of their names has become standardized to a certain extent and is therefore more likely the average reader will recognise it if they are familiar with them. The second reason is that this spelling of their names does not derive from Chinese Mandarin, it is instead the Cantonese variant of their names which is the more widely used variant of their names. Due to this it did not seem appropriate to adapt the spelling to pinyin rules or to switch to the Mandarin variant.

One further cultural element that neither the translator nor the author domesticated is the position of the surname. In most western cultures, the surname is placed after the first (and sometimes middle) name. However, in some Asian cultures, such as Chinese, Korean and Japanese, the surname is placed before the first name. The author chose to keep this element in her book, and neither was it changed in the translation. Furthermore, the author chose to spell the character's first names together (e.g. *Leiyin*) as opposed to hyphenated (e.g. *Lei-yin*) or separate (e.g. *Lei Yin*) except in the case of *Sun Yat-sen* and *Chiang Kai-shek* and *Fei-fei*. The translation kept this spelling, with the exception of *Fei-fei* which was changed to *Feifei* for consistency.

Names of places mostly kept the same spelling in the translation as in the original, so *Pinghu*, *Changchow*, *Hangchow*, *Jinan*, *Hong Kong*, *Wuhan*, *Zhejiang* were all spelled the same. Some names of places, however, already have standardized spellings in Croatian so *Shanghai* was changed to *Šangaj*, *Singapore* to *Singapur*, *Hawaii* to *Havaji*, and *Beijing* to *Peking*. Furthermore, *Nanjing* was ultimately changed into *Nanking* despite *Nanjing* being the pinyin romanisation because *Nanking* is the more familiar spelling to the general audience.

5.2 Titles

The use of titles in Chinese is much more common than in Croatian and English, particularly in historical settings. Therefore, it is entirely possible for characters to not use their given names with each other and rely purely on their titles. In the novel, the author chose to mostly translate them and use English terms even if their use does sound odd in some situations. Depending on the language this is being translated into, the translator can either follow the author's example and translate the titles, or they can choose to further foreignize the text by using the Chinese variants and potentially providing further explanation in the text, in footnotes or endnotes, or in a glossary. In this case, the first option was chosen.

The use of some of the titles felt natural in both English and Croatian, therefore, *Nanny Qiu, Master, Father, Stepmother* were translated as *dadilja Qiu, gospodar, otac, and pomajka* with no trouble. However, the use of some other titles in English and Croatian sounds very unnatural when translated directly. It is common to refer to children by their order of birth, which is exemplified by the main character, Song Leiyin, being referred to as *Third Young Mistress* by the help, *Third Sister* by her siblings, *Third Daughter* by her father, and *Third Stepdaughter* by her stepmother. Using the Chinese titles would have been confusing for the target audience and while using the character's name instead may sound more natural in the translation, there are two reasons why in this case this was not the best solution. Firstly, removing the use of titles in this case makes the hierarchical dynamic of the family unit less apparent, and secondly, the author herself chose to keep this detail in her novel despite domesticating other things and it is therefore preferable to keep it the same in the translation. Therefore, *Third Young Mistress* was translated as *treća mlada gospođica, Eldest Sister/Brother* as *najstarija/i sestra/brat, etc.*

Despite this, there were a few titles that the author left in pinyin instead of translating. Those were *Yi Niang*, which means father's concubine and *Jia Po* and *Gong Gong*, which refer

to the mother- and father-in-law. In these cases, they were kept in this form in the translation as well since their meaning was implied in the text and they only appear once and are therefore unlikely to cause confusion to the reader.

5.3 Culture-specific items

Just as was the case with some of the previous examples, the author herself already chose the level of domestication appropriate for various items which was followed in the translation. The objects can be categorized into three groups. The first group contains those things that are either not exclusive to Chinese culture or are familiar to a wider audience and have names in English and Croatian, such as *concubine*, *courtesans*, *abacus*, and *rickshaw*, which were translated as *konkubina*, *kurtizane*, *abak*, and *rikša*, respectively. In the second group, there are those items for which there are no words in English and Croatian, so they were described in the text. For examples *wood block instruments/drveni instrumenti*, *ancestral name tablet/ploča s urezanim imenom pretka*, *jewelled hair combs/draguljasti ukrasi za kosu* and *round scholar's cap/okrugla kapa učenjaka*, among others. Similarly to the prior situation with titles, there was the option of further foreignizing these elements or at least adding their Chinese names alongside the description, however, that did not seem necessary considering the distance between Croatian and Chinese culture. The third group consists of words that were left in pinyin, and occasionally accompanied with descriptions. These items are widely known by their Chinese name, therefore there was no need to further domesticate them so words such as *qipao* and *chengshan* were left intact in the translation.

Alongside this, there were many mentions of different books and historical events in this excerpt. The translation of those was fairly straightforward, however, there were two examples where further description was necessary. *Slavic campaign* had to be described in the translation as *Napoleonova invazija na Rusiju* due to the fact that there is no short name that

the event carries in Croatian and the mention of the book *The Scholars* was expanded to include the author's name as the target audience is unlikely to be familiar with this work and it would be easier to do further research for anyone interested if the author's name is included, therefore that was translated as *Wu Jingzi-eva Neslužbena povijest konfucijanaca*.

5.4 Cultural Differences

The cultural differences present at a linguistic level were mostly already domesticated by the author, such as the dates which in the western world follow either the date-month-year or month-date-year order, whereas some Asian countries, China included, follow the year-month-date order. Furthermore, the language, while still containing some cultural markers, was adapted to fit English conventions. This is particularly noticeable in the author's use of the English proverb *Early to bed, early to rise* as opposed to a Chinese equivalent, such as *the quick-footed climb up first*. This was also continued in the Croatian translation where *ranoranioci* was used because both the English and Chinese proverb are unlikely to be familiar to the average Croatian reader and would only add confusion to the text.

6. Translation

Pinghu, siječanj 1935.

Imamo tri duše, barem su mi tako rekli.

No tek sam u smrti to mogla potvrditi.

U trenutku kada je svećenik izmolio posljednju molitvu i zatvorio moj lijes, probudila sam se i polako lebdjela uvis u dimu tamjana, sve dok dalje nisam mogla. Smjestila sam se na krovne rogove malog hrama, uspavana utvara koja sjedi na gredama. Imala sam znanje, ali ne i uspomene. Prve su me misli zbunjivale, jer je ovo očito bio pravi svijet. No ja sigurno njemu više nisam pripadala. Kada ću krenuti na svoj put u vječnost?

Ispod mene, kroz otvorena vrata, blaga je svjetlost zimskog sunca osvjetljavala tamne podove hrama. Muškarci i žene u bijelim haljama klečali su pred oltarom na kojem je više desetljeća paljenja štapića od tamjana ostavilo svoj trag. Buka me napadala iz svih smjerova. Kuckanje drvenih instrumenata, jadikovanje plaćenih narikača, pjevanje akolita. Na oltaru se sjajila drvena ploča sa zlatno obojenim znakovima urezanim na nedavno lakiranoj površini. Ploča s urezanim imenom pretka, za obiteljski oltar.

Song Leiyin. Voljena supruga. Posvećena kći.

Prepoznala sam to ime. Moje ime.

Svoje sam duše vidjela tek nakon što su svećenici završili svoju pjesmu: tri sjajne iskre koje su kružile u zraku pored mene. Bile su malene, sjajne i crvene poput žara, ali znala sam da su živima nevidljive poput čestica prašine.

Jedna je iskra lebdjela u lijenom luku kako bi se smjestila na lakiranu ploču. Nježno šuštanje u glavi mi je reklo da je to moja *yang* duša. Osjećala sam njezinu prisutnost, strogu i nepopustljivu. Moja se *yin* duša lagano spustila na lijes, bezbrižnom, gotovo drskom kretnjom. Moja je *hun* duša ostala uz mene, oprezna kao mačka u čudnoj četvrti.

Okrenula sam se u svojoj *hun* duši s pitanjem koje se stvaralo u mom još uspavanom umu kad mi je malo, blijedo lice u gomili uhvatilo pogled. Mala djevojčica u bijeloj pogrebnoj halji s bijelim vrpčama opletenima u pletenice. Klečala je iza muškarca čije je čelo, od jada, gotovo diralo pod. Djevojčica se meškoljila na koljenima i stara žena do nje joj je stavila ruku na leđa u znak upozorenja. Djevojčica se poslušno ponovo pognula s praznim izrazom na licu izuzev malog drhtaja usana. Tamne su joj oči bile tmurne i crvene. Trebale bi biti sjajne i pune znatiželje.

Kako sam to znala o njezinim očima?

Sjećanje mi je zatreperilo i prepoznala sam djevojčicu. Moja kći. Weilan. Bila je tako mirna, tako tiha. Iznenada sam se razbudila i u sljedećem sam trenutku bila pokraj nje, s rukama obavijenim oko njenih sitnih ramena.

Mama je ovdje, ljubavi. Još sam s tobom. Ali nisam je mogla osjetiti. Odmaknula sam se, iznenada oprezna. Nisam je htjela uplašiti. Bila sam mrtva.

Nije me primijetila i to me je rasplakalo, istovremeno sam osjećala i olakšanje i razočaranje, jer iako sam čeznula za njom, nisam joj htjela uzrokovati noćne more o majčinom duhu. Ostala sam klečati kraj nje i šaputala sam joj sve nadimke kojima sam je zvala: *ptičice, zrnice sezama, srce mamino.*

Nadam se da postoji neka pukotina među našim svjetovima kroz koju će je moje utješne misli doseći, ako već riječi ne mogu. Ima samo šest godina, premlada je da ostane bez majke. Tko će je sada slušati kako recitira tablicu množenja i tko će joj grijati ruke tijekom hladnih dana? Tko će joj ugovoriti brak i tko će je naučiti kako izvesti papučice kao poklone za muževu obitelj?

Osjetila sam neki nemiran, nedostižan osjećaj koji mi je govorio da ne pripadam ovom svijetu, no zaklela sam se da ću se opirati što je dulje moguće. Ako postoji koji način da se

brinem za svoje dijete, iako me ne vidi, ne osjeti i ne čuje, neću je napustiti dok god mojem postojanju u ovom svijetu ne dođe kraju.

Nošen na snažnim ramenima plaćenih narikača, moj je lijes napustio dvorište. Slijedila sam ga, lebdeći uz moju kćer dok je pogrebna povorka prolazila gradom, a moja se *yin* duša smjestila na vrh lijesa. Gledala sam obrede pored svog posljednjeg počivališta. Čovjek koji je ranije bio pognut od jada ispred groba je slagao žrtvenu hranu za pokojnika. Weilan je malim rukama, koje su bile gotovo plave od hladnoće, zapalila sam snop štapića tamjana.

Napeta i zabrinuta, gledala sam kako spuštaju lijes u grob. Bila sam sigurna da će me odvući u zagrobni život nakon što mi je tijelo zakopano.

No ništa se nije dogodilo. Još sam bila ovdje.

Vratila sam se u grad s pogrebnom povorkom, no moja *yin* duša ostala je kod groba, i dijelila je sa mnom sve što je vidjela. Radnici su ispunili grob zemljom, stvarajući pritom nad njime mali brežuljak.

Ipak, kad su završili, nisam otplutala, niti mi je svijest iščezla u zaborav. Kad sam trebala započeti svoj put u zagrobni život?

Samo je desetak ljudi ušlo kroz glavni ulaz imanja, svi koji su ostali nakon što su narikače otplaćene.

„Dođi, unuko”, reče stara žena. Glas joj je zvučao umorno, bio je napet ali ugodan. To je, ili je barem bila, moja punica. Ona će sada odgajati moju kćer. „Rekla sam starom Guanu da pripremi juhu od slatke datulje kad se vratimo. Idemo se zagrijati u blagovaonicu.” Odvela je Weilan.

Stajala sam pored hrama, čekajući, s glavom punom pitanja. Napokon se moja *yin* duša vratila, klizeći tankom zrakom zimskog sunca. Pridružila se drugim dvjema iskrama koje su kružile nad oltarom.

Mrtva sam i pokopana, rekla sam im. Zar ne bih sada trebala napustiti ovu zemlju? Ili će mi bogovi dopustiti da ostanem i čuvam svoje dijete?

Ali su me duše ignorirale, a ja sam zbunjena i u tišini lebdjela među krovnim gredama.

Moje se duše spuste na oltar.

Sad smo spremni, reče strogi glas, i u ustima mi se pojavi okus gorušice. Moja *yang* duša. Iako se njezina crvena iskra još uvijek nalazi na drvenoj ploči, starac s okruglom kapom učenjaka pojavi se pored oltara. Slični mojem djedu kojeg sam vidjela u fotografijama, s naočalama metalnog okvira i kozjom bradicom. Nosi *changshan* od tamnoplave svile s visokim ovratnikom preko širokih crnih hlača.

Da, počnimo. Novi glas zazvoni poput zvončića na vjetru, popraćen mirisom kamelija. Sjajna iskra moje *yin* duše pleše u zraku, kružeći dvorištem. Pridružuje se starom učenjaku, školarka od petnaest godina s dubokim smeđim očima pod šiškama i dugom pletenicom prebačenom preko jednog ramena. Čarape i tamnoplavi sako od uniforme su joj bili savršeno usklađeni, a bijela joj je bluza bila besprijeekorna.

Leiyin se treba sjetiti, kaže treći glas. Moja *hun* duša spusti se s krovnih greda i osjetim kako mi nešto lagano, zaigrano, povuče kosu. Njezin se prikaz pridruži drugim dušama. Manifestira se kao figura od svjetlosti, u obliku čovjeka, sjajna i bezlična poput jutarnjeg sunca. *Prije no što može preći u zagrobni život, mora razumjeti razlog zbog kojeg je zarobljena u ovom svijetu.*

Ovo je kazna? Ovo ne izgleda kao pakao, kažem dok me obuzima panika. *Gdje je podzemni labirint? Gdje su strašni demoni, sobe za mučenje? Kakvo je ovo sutonsko postojanje ako ne zagrobni život?*

Ovo nije pakao, niti je to zagrobni život. Moja yang duša se okrene prema meni s mrkim pogledom. Možeš ga zvati zasmrtnim životom. I još si ovdje jer si u svom životu bila odgovorna za veliko zlo.

Ne sjećam se ničega o velikom zlu. Zbunjena i ozlojeđena, želim se sjetiti svoga života. Sigurno nisam zločinka, niti sam ikad počinila zločin.

Uskoro ćemo se i mi i ti svega sjetiti. Moja yin duša povuče vrpču s repa i rastrese si kosu. Ponovo je počinje plesti. Ponovo proživi svoja sjećanja. Tek ćeš onda shvatiti što moraš učiniti kako bi se uzdigla u zagrobni život.

Zašto se uopće moram uzdići? Znam da zvučim mrzovoljno, buntovno.

Čim postavim to pitanje, emocije pune nestrpljivosti počinju zračiti iz mojih duša. Vidim ih u glavi, tri crvene iskre koje se uzdižu prema vratima koja liju zlatnu svjetlost po horizontu. Kroz vrata proviruju tračci zelenih krajolika, planinskih jezera, i vječno procvjetalih voćnjaka. Ta vizija budi u meni poriv da se uzdignem prema vratima i pridružim svojim dušama. Sada shvaćam nemir koji me ispunjava, poriv za uzdizanjem koji ne mogu slijediti dok me okovi mojih grijeha čvrsto drže na zemlji.

Moramo se uzdići. U zagrobnom nas životu čeka reinkarnacija. Moja se yin duša zavrti, suknja joj se uzdigne i oko nje stvori tamnoplavi krug. Tamo ćemo imati priliku za novi život, novu nadu. No ako ostanemo predugo u ovom životu... U glasu koji iščezava čujem blagi drhtaj.

Prvo se mora sjetiti, dodaje moja hun duša. Ponovo ispruži ruku i povuče me za kosu, ovaj put čvrsto i odlučno. Moraš shvatiti kakvu si štetu prouzročila. Onda se moraš iskupiti kako bi izravnala račune. Tek se onda možemo zajedno uzdići u zagrobni život.

Znači ići ćemo zajedno? Nećete sada otići i ovdje me ostaviti ? Laknulo mi je.

Mi smo tvoje duše, dio smo tebe, odbrusi moja yang duša. Bez tebe ne možemo nikamo. Ljutito me gleda kroz naočale u obliku polumjeseca.

Ne obaziri se na nju, kaže moja yin duša, koja je završila plesti kosu. Nije sretna ako nikoga ne kori.

Gdje da započnemo? Upita moja hun duša. Na dan zabave?

Da, na dan zabave, slože se druge duše.

Prvi dan koji si sišla s puta koji ti je bio namijenjen, reče moja hun duša.

Nemam izbora. Kako da drugačije povratim svoja sjećanja, saznam što da radim sljedeće? Trenutačno se ne mogu sjetiti ni kako je Weilan izgledala kao beba.

Moja se yin duša spusti na pod i suknjom si prekrije koljena, dijete koje čeka čuti priču. Moja se yang duša smjesti na stolicu do vrata i obriše si paučinu s hlača. Moja hun duša odlebdi do oltara, i s jednim svijetlim prstom nježno pomiluje moju ploču.

Najednom stojim na ulici kojom se prostiru drvoredi javorova i visoki bijeli zidovi. Gledam školarku kako se spušta s rikše. No u istom sam trenutku i ta djevojka, čija noga samo što nije dotakla rubnik.

Znam sve o svom životu prije tog trenutka.

Ne znam ništa o onome što me čeka.

1

Changchow, 1928

Za promjenu sam se jedva čekala vratiti iz škole. Skočila sam s rikše čim je stala izvan zidova našeg imanja i protrčala sam kroz vrata, projurivši pored Lao Lia, koje je sjedio na straži na ulazu.

„Nema potrebe žuriti, treća mlada gospođice”, stari vratar doviknuo je za mnom. „Gosti neće doći još barem dva sata!”

Za zabavu će se presvući u besprijekornu kućnu uniformu, sivu tuniku i hlače. Širom će otvoriti vrata glavnog ulaza dok će se drugi sluge skupiti na ulazu da usmjere kočije i nosiljke u vanjsko dvorište i nazad, precizno i iskusno.

Zabava nije bila jedini razlog moje žurbe. Otac mi je obećao danas dati odgovor. Protrčala sam kroz dvorište, potom pored svečanih dvorana za prijeme, i kroz drugo dvorište. Tek sam napunila sedamnaest i pokušala sam biti dostojanstvena. Godinama nisam skakala preko živice, ali tog sam dana podigla suknju svog *qipaoa* i pripremila se krenuti prečicom.

Stanite, zamolila sam svoje duše. Zaustavite ove uspomene i dopustite mi da ponovo vidim svoj dom.

Želim vidjeti imanje kakvo je bilo toga dana. Svijet moga djetinjstva nalazi se unutar ta četiri zida: sjećanja na bose noge na hladnoj mahovini, šumu zelenog bambusa, moje lice prislonjeno na visoke prozore, gledanje kapljica kiše kako se sakupljaju u lokvama na mramornoj terasi.

Moja *hun* duša zaustavlja uspomene i nosi me iznad sivih crijepova kako bismo vidjeli moj dom kakav je nekoć bio. Vidim sebe, s pletenicama u zraku i podignutom suknjom, kako se spremam preskočiti grm. Vidim imanje svoje obitelji, okruženo bijelim ciglenim zidovima, teška drvena ulazna vrata ukrašena mjedenim zakovicama. Bacim pogled na tihe ulice s druge strane zida kojima se prostiru drvoredi visokih bujnih javora i drugi zidovi, drugi domovi.

Stari se vrt nalazi u središtu našeg imanja, veliki privatni park s umjetnim jezerom s jedne strane, dovoljno velikim da sadrži u sebi otočić trske i breza koji je dom obitelji pataka. Oko starog vrta nalazi se desetak kuća s vlastitim dvorištem i malim vrtom.

U tom zamrznutom sjećanju jedan od mojih prastričeva zaustavljen je usred šetnje oko jezera, sluga iza njega tegli knjige i vodu. Moje dvije tete odmaraju se u sjeni bambusa i dive se plavom irisu. Na jednoj od terasa koja nadgleda Stari vrt, moje nećakinje preskaču užu, s rukama u zraku, nepokretne.

Uputim pogled prema svojem domu, izgrađenom trideset godina ranije, nakon što se moj otac vratio iz Pariza, zaljubljen u kamen boje meda i sve francusko. Živjeli smo u vili okruženoj zelenim travnjakom koji se protezao do ružičnjaka okruženog grmljem od živice. Sastojao se od ravnih linija i precizne geometrije, sve i do podrezanih talijanskih čempresa poredanih uza zidove. Ružičnjak u cvijetu je pun brojnih, šarolikih boja, ekstravagantan i gizdav u usporedbi s obuzdanim spokojem Staroga vrta.

Zatim je moja *hun* duša dopustila sjećanjima da nastave.

Gledam sam se kako skačem preko grmlja, osjećam dodir lišća na gležnju i bezuvjetnu, bezumnu sreću sedamnaestogodišnjakinje.

Utrčala sam u vilu i skoro se sudarila s dadiljom Qiu.

„Ah, ah, treća mlada gospođice! Zašto trčite po kući kao podivljala životinja?”

„Moram vidjeti oca. Odmah. Je li u radnoj sobi?”

„Da, ali gospodar je s vašom braćom.”

To je značilo da otac raspravlja o obiteljskim financijama.

„Oh. Je li stigla najstarija sestra?”

„Pomaže drugoj mladoj gospođici da se obuče.”

Gaoyin, moja sestra, vratila se iz Šangaja zbog zabave. Skoro sam se poskliznula na hladnom mramoru kružnog stubišta dok sam žurila u zapadno krilo kuće, gdje je moja druga

sestra, Sueyin, sjedila za toaletnim stolićem. Gaoyin je stajala iza nje i namještala joj kosu. Obje su se okrenule prema meni osmjehnuvši se u znak dobrodošlice.

Kako sam mogla zaboraviti njihova ljupka lica, čak i na trenutak, čak i u smrti?

Svi su govorili da je moja majka bila najljepša žena koja se udala u našu obitelj. Imala sam četiri godine kada je umrla i ostaju mi samo mutna sjećanja na nju: blijedo ovalno lice, miris cvijeta osmantusa. Njena ljepota je i dalje živjela, slavljena u obiteljskim legendama i sačuvana na par požutjelih fotografija.

Moje su starije sestre, koje nevjerojatno sliče majci, već prije svog šesnaestog rođendana bila poznate u Changchowu. Imale su savršeno ovalna lica i uske oči pod obrvama u delikatnom luku. Razlikovale su se po najmanjim detaljima, a ti su detalji Sueyin podarili nezemaljsku ljepotu. Nos joj je bio malo dulji, a usta malo šira od Gaoyininih. Mene smatraju lijepom, no pored svojih sestara bila sam prosječne ljepote: s istaknutim obrvama i previsokim čelom. No mi u Kini volimo brojku tri, tako da su me uvrstili s njima i bile smo znane kao tri ljepotice obitelji Song.

Zbog toga, kada su me stare tete i sluge korili, znali su reći, „Tvoja majka, čija je koža posramila čak i bijeli žad, nikada nije išla na sunce”, ili, „Tvoja majka, čiji su elegantan hod pjesnici uspoređivali s njihanjem vrbe, nikada ne bi jurila po hodniku kao mahnita mazga.”

Njihove su me riječi uvijek podsjećale da takvom savršenstvu mogu samo težiti, jer je povrh prekomjerne ljepote, moja majka bila blagoslovljena dobrom ćudi i plodnosti, i porodila je dva sina prije no što su i ona i njen treći sin umrli tijekom poroda. To što je rodila i tri kćeri je bilo od male važnosti.

„Dođi da te pogledam”, rekla je moja najstarija sestra.

No ja sam bila ona koja je zavidljivo gledala. Gaoyinina duga, sjajna kosa, nekoć stalno vezana, sada joj je dosegala u blagim valovima do brade, moderna i sofisticirana, oblikovana u frizuru kakve viđamo na manekenkama u šangajskim časopisima. No ona je bila daleko ljepša od bilo koje od njih.

Zagrlila me. Bio je to zagrljaj ispunjen bergamotom i jasminom.

„Kako slasno, najstarija sestro. Koji je to novi parfem?”

„Zove se Shalimar”, rekla je zadovoljno. „Shen ga je donio iz Francuske.”

„Što otac misli o tvojoj kratkoj kosi?”

Zamahnula je kosom. „Shenu se sviđa, a mišljenje mog muža sada je najvažnije. Ali reci mi, knjiški moljče, što čitaš ovih dana? Je li nešto što bi se i meni svidjelo?”

„Vjerojatno ne. Ali barem ti ne bi trebala potajno čitati sad kad si udana. Prijevod, ruski roman *Ana Karenjina*. Zabranjen je u školskoj knjižnici.”

„Ali svejedno si je nabavila?”

„Ne, posudila mi ga je prijateljica iz škole.”

Gaoyinine kovrče su poskakivale od smijeha. Vratila se Sueyininom frizuri, koju je stegnula u čvor i pričvrstila češljčićima ukrašenim draguljima.

Čak i bez šminke i u najneuglednijoj haljini, za Sueyin su se svi okretali. Gaoyin i ja imamo istu blijedu kožu, ali naše stare tete su nas uvjeravale da je jedino Sueyin naslijedila majčinu blistavu put. Nikada mi nije bilo jasno zašto bih trebala zavidjeti Sueyin. Bila je jednostavno nedostižno prekrasna. Večeras joj je lice naspram visokog ovratnika njenog smaragdno-zelenog *qipaoa* blistalo poput bijelog žada. Haljina je bila konzervativna i dosegala joj do gležnjeva, ali bila je usko skrojena kako bi joj istaknula figuru.

„Pa, treća sestro”, upita Gaoyin, “što ćeš večeras nositi?”

„Samo ću oprati lice i sići u ovome.” Rukom sam prešla po haljini, običnom tamnoplavom *qipao*, čiji je jedini ukras bio red tirkiznih gumba.

„Treća sestro! Ovo je Sueyina zaručnička zabava, a ne obiteljska večera.”

„U redu onda. Presvući ću se u formalnu školsku uniformu, znate, plavi sako i kariranu suknju.”

Prije no što je Gaoyin stigla otvoriti usta da je prekori, Sueyin je progovorila.

„Molim te, mala sestro. Obuci nešto posebno.” Njezine su se tanke obrve namrštile. „Ili ćeš izgledati kao školarka.”

„Ja i jesam školarka.” Ali Sueyin, nesebična koliko i prekrasna, gotovo me nikada ni za što nije pitala, pa sam popustila. „Za tvoju zaručničku zabavu, druga sestro, obući ću lijepu haljinu.”

Kad je Sueyin napunila osamnaest godina, gomila bračnih posrednika, čak iz dalekog Hangchowa i Šangaja, pojavila su se na našim vratima. Otac se odlučio za Liu Tianzhena, jedinog sina suca Liua, čija je obitelj bogatija i od naše. Sudac je glasovito tradicionalan i nije htio da se zaručnici upoznaju prije vjenčanja.

Ali iz poštovanja prema Očevom zahtjevu dopustio je da se Sueyin i Tianzhen upoznaju prije kako na dan vjenčanja ne bi bili potpuni stranci. To je bio razlog za večerašnju zabavu. Gaoyin je inzistirala da je zove službenom zaručničkom zabavom.

Nadala sam se da će otac moje zaruke ili udaju odgoditi dok ne završim obrazovanje. Sjela sam na krevet.

„Moram vidjeti oca. Odmah.”

Obje su se okrenule prema meni s identičnim upitnim pogledima.

„Otac je rekao da će mi danas reći smijem li pohađati učiteljski fakultet. Prijavila sam se na Žensko sveučilište Hangchow.”

„Odgovor će biti ne.” Zbog Gaoyininog samouvjerenog tona htjela sam joj isplaziti jezik.

„Treća sestra je uvijek najbolji đak na godini. Postoji mogućnost da će otac pristati.” Sueyin mi se osmjehne.

Tog trenutka dadilja Qiu došla je na vrata sva zadihana.

“Ah, ah, treća mlada gospođice, što radite? Gospodar vas želi odmah vidjeti. A onda se još morate okupati, kako ste otrčali ovamo, kao konj u galopu, sigurno ste skroz mokri od znoja. Vaša majka...”

„Da, da.” Brzo sam se digla. „Dadiljo, hoćete li mi poslije doći popraviti frizuru?”

Ali imala sam zadnji udarac za Gaoyin.

„Samo zato što ti nisi išla na fakultet na znači da otac mene neće pustiti. Kao prvo, moje su ocjene puno bolje no što su tvoje ikada bile.”

Bacila je jastuk na mene. Izbjegla sam ga i hihoćući se istrčala van.

Vrata očeve radne sobe bila su otvorena i mogla sam čuti glas s svog najstarijeg brata.

„Ranije ovog mjeseca, Japanci su porazili Chiangovu vojsku u Jinanu. Siguran sam da je to Japance još više uvjeralo da Kina samo čeka da je osvoje. Japanci pokušavaju umanjiti važnost zovući to Incident trećega svibnja, ali siguran sam da će to prije ili poslije dovesti do rata s Japanom.”

„Moramo u obzir uzeti i Hong Kong i Singapur. Japanci se ne bi usudili okupirati britanski teritorij. Naša će imovina biti sigurnija u inozemstvu.”

„Slažem se, oče, ali mislim da bismo trebali kupiti imovinu na Havajima ili u San Francisku. Amerika je još sigurnija.”

Glasovi su pripadali mom ocu i najstarijem bratu, Changyinu, koji su stajali iznad Očevog velikog lakiranog stola i promatrali razne papire. Znala sam da građanski rat uništava mnoge obitelji, neke još bogatije od naše. Ali sigurno ćemo biti dobro dok se Otac i Changyin brinu za naša ulaganja.

Otac je bio jednostavno obučen, kao i obično. Bilo mi je teško spojiti ovu dostojanstvenost, jer ga nikada nisam vidjela ni u čemu drugome osim tradicionalne *changshan* halje, s očevim slikama iz Pariza na kojima se, kao student, veselo smije i nosi prugaste majice i vezene prsluke. Večeras je, zbog zabave, nosio svilenu, tamnosivu halju s vezenim dizajnom bambusovog lišća. Nosio je cipele s potplatima od tkanine, koje je moja pomajka prije nekoliko dana dovršila. Bradica mu je bila sviježe podšišana.

Samo je moj najstariji brat, sa svojim teškim, četvrtastim licem, istaknutim obrvama, i četvrtastim, čvrstim stasom, sličio na oca. Kao i otac, Changyin je nosio *changshan*. Ali za razliku od njega, koji je ispod svog *changshana* nosio duge hlače, Changyinu je bio draži poluzapadni izgled. Krojene hlače od gabardena virile su mu ispod halje, a nogavice su mu uredno stajale nad crnim lakiranim cipelama. Changyin je imao samo dvadeset sedam godina, no meni se činio desetljećima stariji. On i otac zajedno su upravljali našim obiteljskim bogatstvom, što mu je na zdravo lice već donijelo znakove brige. Njegova pažljivo ošišana kosa pokazivala znakove tanjenja i prije nego što napuni četrdeset godina bit će sijed poput Oca.

Moj drugi brat, Tongyin, ljenčario je u fotelji i zurio kroz francuska vrata bez ikakvog pokušaja da prikrije dosadu. Tongyin je odavno napustio tradicionalnu odjeću. Njegovo ljetno laneno bež odijelo bilo je sasvim novo, a njegova žuta kravata od kašmira savršeno je odgovarala traci na njegovom panamskom šeširu. Kosa mu je bila sjajna i zalizana. Nakon što je upisao fakultet u Šangaju, postao je još veći dendi. Koliko god ga mrzila, morala sam priznati da je Tongyin bio vrlo zgodan; naslijedio je obraze i duge, delikatne prste naše majke.

Trenutačno je tim prstima vrtio panamski šešir. Osim onoga što mu je svakog mjeseca sjedalo račun, obiteljske financije nisu ga zanimale, no otac ga je ipak uvijek uključivao u razgovore.

„Zar u tome ideš na zabavu?” Tongyin me primijetio na vratima. Iako je bio samo dvije godine stariji od mene, uvijek se prema meni ponašao kao da sam dijete.

„Ne. Zar ti ideš s tim vonjem oko sebe?” Nisam si mogla pomoći. Tongyin je bio najtaštija osoba na svijetu. I znao je staviti previše kolonjske.

„Eh. Dosta.” Changyin nam je s druge strane stola zaprijetio prstom. Naredba najstarijeg brata vrijedila je koliko i očeva pa smo se prestali prepirati dok Changyin i otac nisu završili razgovor.

Otac je kretnjom ruke naznačio mojoj braći da odu. Tongyinu sam isplazila jezik i brzo se sabrala.

„Kako se osjećaš danas, oče?”

Nasmiješio mi se svojim blagim i nježnim osmijehom. Sigurno je odlučio da mogu nastaviti studij.

„Treća kćeri. Ponekad zaboravim da više nisi curica. Gdje su nestala sva moja mala djeca?”

„Feifei je još tu, oče.” Kimnuo je, ali znala sam da Feifei, kći njegove konkubine, moje pomajke, zauzima manje mjesto u njegovu srcu.

„Kuća se već čini praznom čim pomislim na Suiyinu udaju. Bila bi još praznija da ti odeš u školu.”

Zaustila sam da nešto kažem, ali sam se uspjela suzdržati.

„Treća kćeri, ne treba ti karijera. Stoga nema smisla trošiti novac na školarinu i smještaj za dodatno obrazovanje.”

Spustila sam pogled kako bih sakrila razočaranje. Zar nisam ocu dovoljno objasnila koliko želim nastaviti obrazovanje? Već sam se dogovorila s najboljom prijateljicom, Nanmei, da ćemo dijeliti sobu. Što da joj sad kažem?

Prstom mi je podigao bradu i potapšao me po nosu. „Ne duri se, mali knjiški moljče. Ti si pametna djevojka i svašta te zanima. Sutra ili sljedeći tjedan pronaći ćeš drugu zanimaciju dostojnu tvoje inteligencije.”

„Oče, učenje ne smatram razonodom.”

„Leiyin, bit ćeš supruga i majka. Nećeš morati zarađivati za život.”

Ton mu je bio blag, no upotrijebio je moje ime. Neće biti daljnje rasprave.

Samo sam morala uvjeriti oca da daljnje školovanje nije lakomislen hir. Zatim sam pogledala na stol, hrpe papira i stari abak s perlicama od bjelokosti koji je nekoć pripadao mome djedu. Pogledala sam oca. Imao je toliko toga na umu. No morao je postojati način.

„Sada idi kod pomajke”, rekao je. „Želi ti nešto reći prije zabave.”

Time je označio kraj razgovora.

Pomajka je sjedila za jednim od tri okrugla stola u maloj blagovaonici. Lu, glavni kućni sluga, stajao je pored nje uspravan poput generala na konju, nabori na njegovim hlačama oštri poput oštrica na bajunetama. Blago mi se naklonio i nastavio se obraćati kućnim slugama poredanim uza zid. Stajali su uspravno, sa zabačenim ramenima i rukama prekriženih iza leđa.

„Konačno, ako gost nešto zatraži, a vi ne znate gdje je i što je, samo se naklonite i recite, ‘Odmah.’ Zatim odmah dođite po mene. Bit ću kod sporednog ulaza u blagovaonicu. Sad se uredite i obucite najbolje uniforme. Djevojke, ne zaboravite prikopčati pletenice.”

Izišli su pod pomnim pogledom glavnog sluga Lua. Izbrojala sam ih šesnaest. Pomajka je za zabavu posudila osoblje iz drugih kuća. Lu se naklonio pomajci i ponovo meni dubljim naklonom, a zatim se pridružio slugama koji su izlazili.

Pomajka je imala trideset tri godine, samo šest godina više od Changyina. Međutim, njezine staromodne haljine i ozbiljna frizura su izdaleka ostavljale dojam da je cijelu generaciju starija. Bila je neupečatljivog izgleda, njezine meke crte lica spokojne i jednako neprobojne poput Budinih. Oči su joj bile izvanredne, velike i duboko usađene. Imala je osobnost koja je umirivala čudi i zaustavljala prepirke.

Da nam pomajka nije bila toliko draga zvali bismo je manjom obiteljskom titulom Yi Niang, jer je bila samo očeva konkubina i nije imala pravo da je zovemo pomajkom. Da je rodila dječaka umjesto male Feifei, otac bi je možda oženio i ona bi mu sada bila prva supruga. Znala sam da pomajka, koja je bila iz obitelji trgovaca tkaninom, nikada nije očekivala da će postati supruga, čak i nakon smrti naše majke. Da se otac ponovno ženio, oženio bi se za ženu našeg staleža, ali nadala sam se da neće. Ne bi mi se sviđjelo da se nova žena neljubazno odnosi prema pomajci i maloj Feifei.

„Htjela si me vidjeti, pomajko?”

„Da, treća pastorko. Kad se tvoja druga sestra uda, bit ćeš jedina kći u kući. Morat ćeš preuzeti dužnosti domaćice pa bi mogla početi večeras ako želiš.”

„Naravno, pomajko. Reci mi što moram učiniti.” Uzdahnula sam. Morat ću ostati do kraja zabave. Kada ću stići pročitati *Anu Karenjinu*?

„Leiyin. Tvoj otac to očekuje od tebe.” Njezin mi je osmijeh rekao da zna da nisam oduševljena. „Samo uzmi ovaj popis i prouči ga prije no što siđeš na zabavu.”

Bacila sam pogled na popis, pa na vrata. Miris Shalimara najavio je Gaoyinin ulazak.

„Pomajko? Ah, treća sestro, i ti si ovdje.” Na trenutak je Gaoyin izgledala neobično sramežljivo. „Ništa važno. Samo sam htjela popričati s pomajkom.”

Ostala sam sjediti. Gaoyin mi je pokretom glave ukazala na vrata.

Nevoljko sam ustala. „Idem se gore okupati prije nego što se dadilja opet naljuti na mene.”

Zabavi nije bila nužna moja pažnja. Sumnjala sam da sluge treba nadzirati, s obzirom na to koliko su ih pomajka i glavni sluga Lu temeljito podučili. Svejedno sam prošla po salonu pogledom kako bi bila sigurna.

Tri kristalna lusteri, čije su prizme i perle sjajile nakon pomnog poliranja, bili su glavna atrakcija salona. Porculanske vaze ispunjene cvijećem iz vrta ukrašavale su svaku nišu. Gudački kvartet, uokviren lončanicama, svirao je popularne pjesme. Zvučali su prilično obeshrabreno pa sam im se nasmiješila kako bih pokazala da obraćam pažnju te se tempo ubrzao.

Kroz gomilu je prolazila sluškinja koja je praznila pepeljare gotovo čim su se zaprljale. Toliko tihi i nenametljivi da su bili gotovo nevidljivi, sluge u cipelama s platnenim potplatima su prolazili sjajnim parketnim podovima noseći pladnjeve tosta od kozicama, sitnih rolica s kavijarom i đavoljih jaja od prepelice. Sama večera se, naravno, sastojala od kineske hrane. Posluživanje zapadnjačkih predjela bilo je moderno, no nismo mogli naše goste osuditi ne cijeli obrok zapadnjačke hrane.

Gaoyin je nosila tamnosivu svilenu koktel haljinu koja bi na bilo kome drugome izgledala staromodno. Znala sam da se želi pobrinuti da Suiyin bude centar pozornosti, ali doista, nije trebala brinuti. Suiyin je izgledala kao nebeska sluškinja s dvora Cara od žada. Njezin zaručnik jedva je odvajao pogled od nje. Liu Tianzhen nije bio visok poput moje braće, ali je bio vrlo zgodan. Imao je glatku kožu i elegantne crte matinejskog idola. Nježno je nagnuo glavu prema njoj, s tračkom posesivnosti. Bila sam zadovoljna nježnim, sanjivim pogledom u

njegovim očima kada je gledao Suiyin. Naravno da ju je već obožavao, tko ne bi? Bili su nevjerojatno lijep par.

Tianzhen je nije primio za ruku, ali joj je dotaknuo lakat kad ga je Suiyin izvela van u šetnju vrtom. Nebo je postalo kobaltno plavo, sada dovoljno tamno da se vidi sramežljivi srebrni polumjesec. Večernji zrak bio je težak, prije jutra će pasti kiša; ali božur i rane ljetne ruže su cvjetale, i vrt će biti ispunjen njihovim mirisima.

Ako je glasna buka razgovora bila ikakav pokazatelj, gosti su se jako dobro slagali. Otac i Changyin su na popis gostiju uključili nekoliko pjesnika i pisaca, redovne posjetitelje očevih poznatih tjednih salona. Otac je uvijek govorio da se za oživljavanje razgovora uvijek može osloniti na strastvene ljubitelje književnosti. Zabava je toliko dobro išla da sam se pitala bih li se mogla iskrasti da dovršim *Anu Karenjinu*. Uskoro je moram vratiti Nanmei, jer je red djevojaka koje čekaju da pročitaju ovu skandaloznu knjigu bio dug.

Kružeći prostorijom čula sam dijelove razgovora. Moj otac i sudac Liu su na klupi duboko raspravljali o pravnom sustavu dinastije Song.

„Rekao sam vam, poštovani suče, da je unatoč nemirima tog doba, zakonik dinastije Song bio u načelu isti kao i zakonik dinastije Tang.”

„Oboje su se temeljili na kodovima Sjevernog Zhoua, slažem se, ali morate priznati da se dinastija Tang strože držala konfucijskog društvenog poretka.”

Zatim sam prošla pored Changyina i Zhao Shena, Gaoyinovog muža, koji su s grupom muškaraca glasno raspravljali o sukobu između komunista i nacionalističke vlade.

„Komunisti regrutiraju studente kao aktiviste. Plate im školarinu, čekaju da dovrše školovanje, pa ih šalju na selo kao učitelje kako bi širili marksizam.”

„Nakon što su nacionalisti prošlog travnja okupili članove Komunističke partije i pogubili ih, možete se kladiti da im komunisti neće više nikada vjerovati.”

„Crveni to zovu Šangajski masakr, znate. Bio bih nervozan da sam član ljevičarske frakcije Nacionalističke stranke. Oni su sigurno sljedeći na Chiangovoj vatrenoj liniji .”

„Ta koalicija tri frakcije nikada nije bila stabilna. Ne mogu se niti složiti koji nam je glavni grad. Peking, Nanking, Wuhan—kako mislite da nas ostatak svijeta viđa?”

Glava me zaboljela pokušavajući pratiti politiku, no potrudila sam se. Uostalom, rođena sam iste godine kada su nacionalisti svrgnuli dinastiju Qing i Kina je postala republika. Već su desetljeće nacionalisti i komunisti bili ujedinjeni, neki su se komunisti čak pridružili nacionalističkoj stranci kako bi osnovali ljevičarsku frakciju. Tada je Sun Yat-sen umro, savez se raspao i još uvijek nisam sigurna zašto su obje strane optuživale drugu da je izdala Suneva Tri narodna načela.

Jedino što sam shvatila je da i ja moram odraditi svoj dio kako bih dovela naš mladi narod u dvadeseto stoljeće. U školi smo proučili esej Sun Yat-senove supruge koji tvrdi da bi žene trebale imati jednaku ulogu u izgradnji Kine. Od tada smo Nanmei i ja bili odlučile postati učiteljice. Samo moram natjerati oca da to shvati.

Ako je meni bilo teško razumjeti politiku, Tongyin nije ni pokušavao. Vani se nekoliko mladića izležavalo na terasi, razvaljeni u pletenim stolicama, s cipelama na stolu. Jedan od njih bacio je opušak u grmlje božura. Poluprazna pića bila su razbacana po mramornom podu. Na blagom večernjem zraku njihov je smijeh bio bučan i razuzdan. Tongyin je bio najglasniji, i iako mi je bio okrenut leđima i nisam čula što govori, znala sam da priča neku prostotu.

Miris Shalimara mi je dojavio Gaoyinin prilazak. Pogledom je prošla po terasi. Mladići okrenuti prema nama primijetili su njezin pogled, i čulo se nekoliko brzo utišanih zvižduka. Jedan od mladića joj je uputio preuveličan naklon.

„Idemo unutra.” Povukla me je za sobom. „Dođi upoznati moje prijateljice.”

Iz naleta smijeha i šokiranih uzdaha koje smo čuli dok smo se približavale bilo je vidljivo da su žene okupljene u kutu tračale.

„Bože, je li to Yuan Hanqin?” Žena koju sam jedva poznavala, odjevena od glave do pete u ružičasto, postavila je pitanje s vidljivim zanimanjem u očima dok je promatrala sobu. „To je on, zar ne, Gaoyin? Tamo, pored tvog brata? Čula sam da se vratio iz Rusije.”

Yuan Hanqin. Njegovo se ime nalazi na mojoj kopiji *Ane Karenjine*, on ju je preveo. Bacila sam pogled u istom smjeru. Na drugoj strani sobe, stasit, pomalo proćelav muškarac povjerljivo se nagnuo prema mom bratu, pepeo s cigarete padao je na perzijski tepih dok je govorio. Dakle, to je bio prevoditelj zabranjenog romana. Kakvo razočaranje. Zamišljala sam nekog bijednog, izgladnjelog književnika i političkog aktivista. Kinesku verziju Levinovog brata Nikolaja. Čula sam da je Yuan Hanqin gajio simpatije za ljevicu, što je još jedan razlog zbog kojeg je njegova knjiga zabranjena u našoj knjižnici.

„Da, Changyin je upoznat s Yuan Hanqinom”, rekla je Gaoyin. „Upoznali su se na čitanju poezije. Izgleda da je Yuan vrlo dobar pjesnik. No postao je poznat tek otkad je preveo *Anu Karenjinu*.”

„Bolje to nego biti neslavan zbog drugih razloga”, rekla je žena u ružičastom.

Bila je pogreška toliko ga dugo promatrati. Gaoyin je primijetila moju znatiželju. „Treća sestro, želiš li s Yuanom Hanqinom razgovarati o *Ani Karenjini*?”

„Ne, najstarija sestro. U svakom slučaju, nisam još pročitala knjigu.”

Nisam htjela ostati zarobljena u razgovoru s nekim učenjakom srednje dobi, neslavnim ili ne. Mogao bi baljezgati o predrevolucionarnoj Rusiji i njenom prikazu u modernom romanu. Naša nas je ravnateljica jednom mučila predavanjem upravo takvog učenjaka i Nanmei me morala štipati svakih pet minuta kako mi glava ne bi klonula.

„Dođi.” Gaoyin me primila za ruku. Oči su joj svjetlucale, a obrazi su joj bili rumeni. Kad je pila vino, nikakva količina pudera nije mogla sakriti ućinke.

„Oh, najstarija sestro, trebala bih nadzirati sluge.”

No povukla me na drugu stranu sobe uz pomoć visokih potpetica koje su manje klizile po perzijskom tepihu od mojih ravnih potplata.

„Yuan Hanqin, evo nekoga koga biste trebali upoznati.”

Jedan od muškaraca okrenuo se na njezine riječi. Jedva sam suzdržala uzdah.

Nije stasit ćelav čovjek. Nije Nikolaj.

Vronski.

Visok, s malčice predugom kosom. Bio je u kasnim dvadesetima, možda je čak već i napunio trideset. Naspram njega u otrcanoj lanenoj jakni, svi ostali muškarci, u svojim krojenim odjelima i svilenim kravatama, izgledali su poput ukrasa. Bio je mršav i lagano preplanuo. Pod intenzivnim smeđim očima imao je visoke i oštre jagodice. Bio je istovremeno i lijep i opojno muževan. Bio je pjesnik. Nekoliko trenutaka nisam mogla odvojiti pogled od njega. Je li to bio osjećaj koji je preplavio Anu svaki put kad bi ugledala Vronskog?

Nasmiješio mi se, osmijeh muškarca naviknutog na divljenje žena.

Čim mi tok sjećanja otkrije Hanqinovo lice, duše mi se uznemire, i nekako znamo da je on razlog zbog kojeg sam zarobljena među svjetovima. Ne znamo zašto, ne još, znamo samo da je on važan za moj bijeg iz ovog nedostatnog duhovnog svijeta.

Ne recite ništa, zapovjedim dušama. Trenutno ne želim čuti vaše komentare. Samo nastavite s uspomnama.

Na moje iznenađenje, prestaju se migoljiti i iako ih gotovo mogu čuti kako se bune, tiho se smjeste u krovne grede hrama i večer se nastavlja.

„Gospodine Yuan, ovo je moja najmlađa sestra, Song Lei Yin. Velika je obožavateljica vašeg zadnjeg prijevoda, iako ga ne bi trebala čitati.”

„Sada sam, znači, upoznao najmlađu od tri ljepotice.” Blago mi se naklonio.

Gaoyin nas je uputila do stolica kraj francuskih vrata. Otvorila je za emajliranu kutiju za cigarete na smalom tolu.

„Ova mala ljepotica zanemarila je svoje dužnosti domaćice i mora to nadoknaditi zabavljajući vas pametnim razgovorom. Ona je daleko najpametnija od svih nas.”

„Ne kad je riječ o razgovoru.” Vrat mi se zažario pod visokim ovratnikom svilenog qipaoa i žudjela sam za ledenim pićem. Također sam jako željela zadržati pažnju ovog čovjeka. „Tajna dobrog razgovora, treća sestro, je postavljanje mnogo pitanja.” Gaoyin se nagnula, besprijeekorno postavljena, kako bi joj Yuan Hanqin zapalio cigaretu. „Hvala vam, gospodine Yuan. Tada druga osoba odgovara na tvoja pitanja, sama vodi cijeli razgovor i misli da si fascinantna. Sada se moram vratiti svojim prijateljima.”

Gledali smo kako Gaoyin odlazi njišući vitke bokove. Bila je tako elegantna. Zašto sam naložila dadilji Qiu da mi kosu uplete u jednu dugu pletenicu koja mi pada niz leđa? Izgledala sam kao dijete, kao srednjoškolka.

Yuanu Hanqinu nije bilo nimalo neugodno u tišini. Uputio mi je polagani osmijeh s trunčicom rasonode koji me natjerao da pritisnem ruke na trbuh. Pokušala sam smisliti temu za razgovor. „Čujem da ste se upravo vratili iz Rusije. Kako je u Moskvi?”

„Užasno hladno.”

„Tako dakle.” Opet tišina. Bacila sam pogled na njegove elegantno oblikovane i preplanule ruke. Nadala sam se da se nisam zarumenila. Changyinovi prijatelji su me tretirali poput male sestre. Nisam htjela da me Yuan Hanqin vidi kao mladu sestru.

„Imam jedno pitanje, gospodine Yuan. Onda se možete vratiti razgovoru o politici.”

„Možda mi je draže biti fascinantniji nego pričati o politici.”

„Sada mi se rugate. Nisam dijete, znate. Skoro sam završila srednju školu.”

„Ispricavam se. Koje je Vaše pitanje?”

„Zašto se *Ana Karenjina* smatra toliko sjajnim romanom? Radi se o preljubu i nesreći koju uzrokuje, ništa što se ne može pronaći u drugim romanima.”

„Jeste li preskočili dijelove o životu u ruralnoj Rusiji, industrijalizaciji, Napoleonovoj invaziji na Rusiju?”

Sada sam stvarno pocrvenjela. „Da. No, posudila sam knjigu i moram je uskoro vratiti. Tako da samo pratim ljubavne priče.”

„Možda biste je mogli ponovno pročitati kad budete stariji.”

Kad budem starija. Tiho sam zastanjala.

„Roman govori o obiteljskim odnosima, staležu i društvenim promjenama. Važno je jer se smatra prvim realističkim romanom koji prikazuje pravi život, bez da ga romantizira ili idealizira.”

„Jeste li ga zbog toga preveli?” Htjela sam da nastavi govoriti, kako bih ga mogla nastaviti slušati i gledati kako mu se usne pomiču.

„Djelomično. Ali i zato što odražava neke naše vlastite borbe da Kinu pretvorimo u modernu naciju.”

„Ne znam zašto ljudi misle da je tako skandalozan. Neki drugi klasici, poput na primjer Wu Jingzijeve *Neslužbene povijesti učenih konfucijanaca*, govore o kurtizanama i čak aludiraju na ljubav između muškaraca.”

Misli li da je moja uporaba takvih riječi odvažna? *Kurtizane. Ljubav između muškaraca*. Hanqin nije djelovao šokirano. No ipak je on pjesnik i pisac. Svaku je temu razmatrao s književnog gledišta. Jedva sam čekala Nanmei ispričati o ovoj večeri, da joj kažem da sam razgovarala o *Ani Karenjini* s njezinim zgodnim prevoditeljem.

„Pa, pretpostavljam da misle da zapadnjačka dekadencija više korumpira od kineske”, rekao je. „Ako vas zanima ruska književnost, pročitajte *Očeve i sinove* Ivana Turgenjeva. *Braća Karamazovi* su također dobra opcija. Turgenjev je bio iznenađujuće moderan za roman iz devetnaestog stoljeća.”

Iz emajlirane kutije izvadio je cigaretu. „Recite mi, gospođice Song, što ćete raditi kada završite srednju školu?”

Htjela sam da nastavi pričati, a ne da okrene razgovor na moj iznenada neadekvatan život.

„Planiram ići na učiteljski fakultet.”

„Izvršno. Kini treba više učitelja. Fakultet u Hangchowu ili onaj u Pekingu?”

„Oh! Hangchow, naravno, onaj koji je povezan sa Sveučilištem u Zhejiangu.”

„To je zaista dobra škola.” Kimnuo je i osjetila sam kako mi se toplina širi prsima. Htjela sam ponovno čuti taj ton pun odobrenja, znati da smatra moje planove vrijednima. *Kini treba više učitelja*. Reći ću ocu da moja želja da pohađam sveučilište nije bila samo hir, već je u službi naše zemlje.

Nisam znala što više reći pa sam pozvala sluškinju da ponudi Hanqinu tost od kozica. Nagnula se s uredno uravnoteženim tanjurom.

„Moje omiljeno”, rekao je, podižući pogled s odobrenjem. Nasmiješio se u znak zahvalnosti i sluškinja je porumenila. Sluge jednostavno nisu navikli da im gosti obraćaju ikakvu pažnju.

Kad sam Hanqinu dodala ubrus prsti su nam se dotakli, njegovi hladni i suhi, moji vrući poput voska svijeće. Okrenula sam se da kažem sluškinji da ode i ugledala sam ženu u ružičastom kako nas promatra s druge strane sobe.

Neko vrijeme zastajem na ovom prizoru. Moja *yin* duša i ja lagano zadrhtimo od užitka na sjećanje prve ljubavi. Moja *yang* duša ne odobrava. Moja *hun* duša uopće ne obraća pažnju te kruži salonom i pregledava cvjetne aranžmane.

Shvaćas da je to bila požuda, kaže moja *yang* duša, surova poput portreta predaka. Iz rukava izvlači bijelu pamučnu maramu i polira naočale.

Yang, ne mogu vjerovati da si upravo upotrijebila tu riječ. Moja *yin* duša zahihće.

Imala sam sedamnaest godina i nisam bila udana, podsjećam je. *Tada nisam prepoznala te osjećaje, ali sada kada sam mrtva čega se imam sramiti? Da, priznajem da je to bila požuda*.

Kako ste mogli očekivati da će prepoznati takav splet osjećaja? kaže moja *yin* duša čije su smeđe oči još uvijek bile uprte u Hanqina. *Bila je samo djevojka. Ne bi bila prva osoba koja je pobrkala požudu s ljubavlju. Niti posljednja*.

Ne, ne, prigovaram. Nije bila samo požuda. Kad je Tongyin prekinuo naš razgovor već sam znala da je to ljubav. Kao što je Ana sa sigurnošću znala da ne može živjeti bez Vronskog.

Moj je brat pružio ruku Hanqinu. „Gospodine, ja sam Song Tongyin, Changyinov brat.”

Suzdržala sam se da se ne namrgodim. Drugi brat i ja bili smo bliski samo po godinama, ni po čemu drugom. Kad smo bili mlađi, podvaljivao mi je puneći mi cipele malim kamenčićima ili skrivajući komadiće ljutog đumbira u zdjelu voća koju mi je pripremila dadilja. Sada smo se samo ignorirali.

„Sjednite, sjednite.” Hanqin je ukazao na sjedalo među nama. „Changyin mi je rekao da Vas zanima Rusija.”

„Gospodine, možda biste mogli izaći na terasu i upoznati moje prijatelje”, rekao je Tongyin, dobacivši mi ravnodušan pogled zbog kojeg sam ga poželjela šutnuti. „Ne morate se dosaditi zabavljajući moju mlađu sestru.”

„Naprotiv, Leiyyin i ja smo postali veliki prijatelji. Nadao sam se preobratiti je socijalističkim idejama.” Nasmiješio mi se i opet sam osjetila kako mi se toplina širi iz prsa.

„Ah. ha, ha. Dobra šala, gospodine. Sjajna šala. Da, u toj svilenoj haljini bit će dobar seljački pobunjenik.”

Hanqin se okrenuo prema meni. „Bilo mi je zadovoljstvo. Ako imate problema s pronalaženjem tih knjiga, gospođice Song, pišite mi u ured časopisa *China Millennium Journal*. Siguran sam da imamo koji rezervni primjerak.”

Tongyin je izgledao iznenađen. Uputila sam Hanqinu svoj najveći osmijeh. „Najveća Vam hvala, gospodine Yuan. Jako ste ljubazni.”

Gledala sam Hanqina kako prolazi kroz francuska vrata s Tongyinom. Zatim sam što je brže moguće izišla iz salona i potrčala uz stepenice do prvog podesta. Provirila sam kroz visoke prozore iza teških svilenih zavjesa koji su gledali na terasu. Promatrala sam ga, upila sam njegov lik. Vani su baklje s aromom limunske trave osvjetljavale terasu dok se njihov opojan miris uzdizao. Hanqin je sjedio u pletenoj stolici prekrivenih nogu i artikulirao rukama dok je govorio. Bio je okružen zadivljenim mladićima čija su ljetna odijela bila blijeda poput krila moljca.

Obitelj Liu prva je napustila zabavu. Okupili smo se ispred ulaznih vrata da ih ispratimo. Nakon naših brojnih obećanja da ćemo ih vrlo brzo posjetiti, sjeli su u svoj automobil i otišli.

„Dobra stara obitelj”, reče otac, „s dobrim navikama. Ranoranioci.”

„Pa sada, druga sestro.” Gaoyin je obgrlila Suiyin dok smo se vraćali u vilu. „Liu Tianzhen čini se dobrim.”

Suiyin nije rekla ništa, ali kad smo prošli ulazna vrata, jurnula je uza stubište gotovo u trku. Moj otac i braća, koji su se ponovo pridružili gostima, nisu primijetili.

„Što joj je?” rekla je Gaoyin. Požurile smo gore i zatekle Suiyin kako jeca na svom krevetu. Gaoyin je kleknula pokraj nje.

„Što je bilo? Još imamo goste, druga sestro.”

„Druga sestro, što nije u redu?” Počela sam preispitivati rani odlazak njezina zaručnika.

Suiyin se okrenula prema nama crvenih očiju i ogorčanog izraza lica. „Niste li primijetile? Zar niste vidjele?”

„Vidjele što?”

„Tianzhen je otišao rano jer mu je nedostajala lula. Otac me zaručio za čovjeka koji puši opijum.” Glas joj je bio tih i drhtav od napora potrebnog da se u njemu ne čuje histerija.

„Jesi li sigurna?” Gaoyin je bila šokirana. Prislonila sam leđa na zid spavaće sobe, prsti su mi prelazili preko teksturirane površine, blijedozeleno lišće na vinovoj lozi.

„Pitao me koristim li i ja opijum”, rekla je Suiyin. „Dakle, da, sigurna sam.”

Kako smo mogle ne primijetiti? Blagi, sanjivi pogled koji smo mislili da je usmjeren njezinoj ljepoti, tromi pokreti koji su se doimali tako profinjeno.

Suiyin je umorno izula cipele i spustila se na krevet. Izgledala je kao zgužvani komad smaragdne svile. Okrenula nam je leđa. „Neću se više vratiti na zabavu.”

Okrenula sam se prema svojim dušama. *Nisam trebala ostaviti Suiyin samu, trebala sam ostati s njom kako bih je utješila. Ali imala sam sedamnaest godina i bila sam usredotočena sama na sebe.*

Da, vidi se, složi se moja hun duša. Vidi kako se vraćaš u svoju sobu završiti čitati Anu Karenjinu.

Moje druge dvije duše nisu ništa rekle, ali moja je *yang* duša odmahнула svojom sijedom glavom, a moja *yin* duša je slegnula ramenima. Okusim sol, uhvatim najslabiji dašak duhana za lulu i pogledam ih. Moja *yin* duša ponovno sliježe ramenima.

Okus je yang-in, miris je moj, kaže ona. Ne možemo sakriti svoje osjećaje od tebe.

Dakle, o tome se radi, kažem. A kako moja hun duša iskazuje nezadovoljstvo? Neugodnim zvukovima?

Ne, kaže sliježući svojim blistavim ramenima. Ja bih te samo ošamarila.

Kad sam te večeri ležala u krevetu, Suiyinina situacija mi nije dugo zaokupljala misli. Mozak mi je vrvio planovima. Sljedeći put bit ću spremna. Do sljedećeg ću puta pročitati sve knjige koje je Hanqin spomenuo. Sljedeći put će mi kosa biti podignuta kako bih izgledala starije. Do sljedećeg ću puta pročitati sva najnovija izdanja *China Millenniuma* i imat ćemo o čemu pričati.

Sljedećeg jutra polako sam se probudila. Hanqin bi sačekao da završim studij prije nego što bi me zaprosio. Održavali bismo okupljanja na kojima bi Hanqin recitirao svoju poeziju, od kojih bi neke pjesme bile posvećene njegovoj muzi, njegovoj mladoj ženi. Držao bi predavanja po cijeloj Kini, a ja bih putovala s njim kao njegov tajnica, njegov pomoćnik.

Scenski šapat dadilje Qiu presjekao je moje pospano sanjarenje.

„Ah, ah, treća mlada gospođice. Ustanite, ustanite!” Potresla mi je rame čvrstom rukom.

„Oh, Dadiljo, pustite me da još malo spavam.”

„Vaša najstarija sestra i najstariji brat su u Gospodarevoj radnoj sobi i svađaju se s njim.”

Odmah sam sjela i otkrila pokrivač sa sebe. Changyin nikada nije osporavao očeve odluke. Nitko nije. Navukla sam kućni ogrtač dok sam stopalima tražila papuče po podu kraj kreveta.

„O čemu se svađaju, dadiljo?”

Čvrsto mi je primila noge i navukla papuču na svako stopalo. „Radi se o braku Vaše druge sestre. Ali kad su zatvorili vrata, nisam ništa čula. Nemam razloga biti u tom dijelu kuće.” Bacila mi je značajan pogled, njezino lice blijedo i kreposno.

Požurila sam u istočno krilo kuće na vrijeme da vidim kako Tongyin tiho otvara balkonska vrata. Pogledao me je ljutito, ali sam stavila prst na usta. Naša se znatiželja pokazala jačom od neprijateljstva između nas, pa je slegnuo ramenima, dopustivši mi da mu se pridružim. Dugi balkon protezao se gotovo cijelom širinom kuće, štiteći francuska vrata koja su se nalazila ispod njega od svih osim najgorih naleta kiše. Puzali smo uzduž njega i čučnuli ispod prozora očeve radne sobe, koji je držao lagano otvoren čak i tijekom najhladnijih dana. Koljenima privučenim do brade poput djece naćulili smo uši.

„Trebao bi biti čovjek ogromne snage volje da prevlada tu naviku, oče.” Gaoyinin glas bio je pištav, uznemiren. „Majka mu je dala opijum kada je bio samo dijete, neće ga se moći odreći.”

„Oče, bankrotirat će svoju obitelj. Kao i svi ovisnici o opijumu. Što bi se onda dogodilo Suiyin?” Changyin, razuman i miran.

„Ne bi mogao bankrotirati bogatstvo te obitelji u tri života”, rekao je otac. „Zaruke su službene godinama. Brak će se nastaviti.”

„Oče, molimo te. Svaki muškarac u Kini zahvalio bi bogovima za ženu kao što je Suiyin,” molila je Gaoyin. „Molim te, nemoj našu sestru udati za muškarca koji će je samo posramiti.”

„Dosta!” Očev glas, poput groma.

Iako smo vani bili sigurni, i Tongyin i ja smo se trgnuli. Unutra je tišina bila potpuna. Nisam sumnjala da su moji brat i sestra pali na koljena na očev krik nezadovoljstva.

„Hoćete reći da vaš otac ne zna što radi?”

Nije bilo odgovora. Nije postavljao pitanje.

„Hoćete reći da vaš otac nije razmislio o ovome? Ovo su opasna vremena za Kinu. Uskoro ćemo vidjeti daleko gora previranja. Moramo biti dobro povezani kako bismo preživjeli. Integritet suca poštuju čak i najkorumpiraniji dužnosnici. Razumijete li? Suiyin se ne udaje za sina suca Liua, udaje se u njegovu obitelj.”

Još jedna kratka tišina.

„Sada, idemo dolje na doručak.”

Čekali smo vani dok ih nismo čuli da napuštaju radnu sobu. Tongyin je kliznuo do balkonskih vrata kako bi provirio, no prije nego što je posegnuo za ručkom, povukla sam ga natrag.

„Drugi brate, zašto bi gospođa Liu dala opijum vlastitom sinu?”

„Liu Tianzhen je sin jedinac, idiote. Ne želi da napusti dom zbog karijere ili putovanja. Lula ga drži poslušnim.”

Provukao se kroz balkonska vrata i šutke sjurio niz stubište.

Odmahnem glavom. *Otac je s visoka gledao na korisnike opijuma. Prezirao je obitelji koje su dopuštale opijum u svoje domove. Rekao je da je to siguran znak da će obitelj izgubiti sve svoje bogatstvo i ugled. Prezirao je drogu.*

Tako bi itko, kaže moja hun duša, tko shvaća kako su zapadne nacije stekle moć držeći Kinu kao otkupninu za opijum.

Otac nam je pričao o svojim kolegama iz razreda i prijateljima koji su, sjećam se, primili lulu i stavili ambiciju na stranu. Mislila sam da će sigurno ukinuti brak kad sazna za Tianzhena. Ali nije.

Ne, nije, kaže moja yang duša. Izgledala je kao da joj je malo neugodno. U nepredvidivim vremenima, bogatstvo i veze su važniji. Sudac je imao oboje, a cijena mu je bio sin.

Cijena koju je Suiyin morala platiti. Glas joj je sladak, ali u riječima moje yin duše pronalazim gorke note, poput smrdljivog, slatkog dima opijuma koji mi prolazi pokraj nosa.

Kad se uda, Suiyini dani i godine pripadat će obitelji njezina muža, kaže moja hun duša. Muževa ovisnost o opijumu to pogoršava. Njegova svijetla silueta zablista.

Ženin život nikada nije njen, kaže moja yin duša puneći svoje ružičaste obraze zrakom kako bi otpuhala pepeo tamjana s oltara. Najprije ovisi o roditeljima, a zatim o mužu kojeg izaberu za nju.

Ne trebaju mi duše da mi kažu da je sudbina mlade žene određena od trenutka kada pređe prag muževe kuće. Obraća se roditeljima svoga muža kao Jia Po i Gong Gong, majka i otac. Njezin opstanak ovisi o pažljivo spokojnom, napudranom licu, njezina sreća na načinu na koji se njezini svekar i svekrva odnose prema njoj. Dok ne rodi nasljednika, njezin status je slab. Ako se pokaže da je neplodna, konkubine bi je mogle zamijeniti, članovi obitelji će je maltretirati. Borit će se da ostane na površini u promjenjivim vodama unutarnjeg dvorišta, pod udarom sila izvan njezine kontrole. Jedini joj je spas da rodi sinove. Čeka da starija generacija

umre. Tada i samo tada može postati matrijarh, svaki njezin hir zapovijed, njezine najmanje primjedbe nevolje ženama svojih sinova.

Da si se potrudila zapamtiti ovo kada je u pitanju bila tvoja vlastita situacija, tvoj bi život bio sasvim drugačiji. Moja hun duša svjetluca, sjajan oblik bez ikakvih crta. Ne mogu joj razaznati izraz lica. Glas joj je, međutim, zvučao prije tužan nego optužujuć.

7. Conclusion

Culture is a very important aspect of any language, and therefore, it inevitably plays an important role in translation as well. Translation does not consist of only the translation of words from one language to another, but also of cultural elements from the source culture to the target culture. This is a complex process that offers various challenges during the process of translation.

This thesis has sought to explain some of the complexities and nuances present in the translation of cultural elements from one language to another through the analysis of an excerpt from the novel *Three Souls* by Taiwanese author Janie Chang as well as its Croatian translation. One of the elements analysed within the translation was the portrayal of names within the text, where some of the spellings were changed due to the differences between languages and writing systems. Particularly the names the author chose to write using the Wades-Giles transcription method which were changed into pinyin in order to create more cohesion between all the different spellings. Following that, the concept of titles was explored whose existence and use in Croatian is vastly different and some concessions to the better comprehension of the original culture had to be made, after which the focus was placed on the culture-specific items. The CSIs focused on in this part were the elements of culture, whether objects themselves or even concepts, which are intractable from their cultural context and which often must be further clarified within the translation which proved challenging at points.

In conclusion, while the choices and translation strategies employed in the translation might not be universally agreed upon, their purpose is to create a translation that is comprehensible to the average Croatian reader with little to no previous knowledge of Chinese culture. If it were not for the cultural elements present in the text, the novel itself could not function as its themes and messages are inextricably linked to wider cultural context and

removing it or even changing it with elements from another culture would not create the same effect. It is therefore imperative that those elements of the text get portrayed appropriately to its target audience. Considering this reason, it is easy to understand why so many scholars focus on analysing and studying the translation of cultural elements, as they are a central aspect of successful communication between languages and cultures.

8. Works Cited

- Aixelá, Javier Franco. "Culture-Specific Items in Translation." *Translation, Power, Subversion*, edited by Román Alvarez and M. Carmen Africa Vidal, *Multilingual Matters*, 1998, pp. 52-78.
- Baker, Mona. *In Other Words*. Routledge, 1992.
- Bassnett, Susan and André Lefevere. *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*. *Multilingual Matters*, 1998.
- Bourdieu, Pierre. "The Forms of Capital." *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, edited by J. G. Richardson, Greenwood Press, 1986, pp. 241-258.
- Casanova, Pascale. *The World Republic of Letters*. Harvard University Press, 2004.
- Chang, Janie. *Three Souls*. Harper Collins, 2013.
- Davies, Eirlys E. "A Goblin or a Dirty Nose? The Treatment of Culture Specific References in Translations of the Harry Potter Books." *The Translator*, vol. 9, no. 1, 2003, pp. 65-100.
- Fernández Guerra, Ana. "Translating culture: problems, strategies and practical realities." *[sic] - a journal of literature, culture and literary translation*, no. 1, 2012, pp. 1-27.
- Munday, Jeremy. *Introducing Translation Studies*. Routledge, 2001.
- Newmark, Peter. *A Textbook of Translation Studies*. Prentice Hall, 1988.
- Nida, Eugene. "Principles of Correspondence." *The Translation Studies Reader*, edited by Lawrence Venuti, Routledge, 2000, pp. 126-140.
- Pavlović, Nataša. *Uvod u teorije prevodenja*. Leykam international, 2015.
- Schäffner, Christina. "Skopos Theory." *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, Mona Baker, 1998, Routledge, 2005, pp. 235-238.

- Shuttleworth, Mark. "Polysystem Theory. " *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*,
Mona Baker, 1998, Routledge, 2005, pp. 176-179.
- Snell-Hornby, Mary. *The Turns of Translation Studies*. John Benjamins Publishing Company,
2006.
- Venuti, Lawrence. *The Translator's Invisibility*. 1995, Routledge, 2004.
- Vermeer, Hans. "Skopos and Commission in Translational Action." *The Translation Studies
Reader*, edited by Lawrence Venuti, Routledge, 2000, pp. 221-232.
- Williams, Raymond. *Keywords: A Vocabulary of Culture and Society*. 1976, Oxford
University Press, 1985.
- Yan, Chen and Jingjing Huang. "The Culture Turn in translation Studies." *Open Journal of
Modern Linguistics*, vol. 4, no. 4, 2014, pp. 487-494.
- Yang, Wenfen. "Brief Study on Domestication and Foreignization in Translation." *Journal of
Language Teaching and Research*, vol. 1, no. 1, pp. 77-80.

9. TRANSLATING CULTURE: *THREE SOULS* BY JANIE CHANG: Summary and Key Words

Translation Studies is a very complex field and the translation of cultural elements from one culture to the other is one of its most crucial elements. This thesis is concerned with this aspect of translation studies as well as the successful implementation of various strategies used in the translation of cultural elements. This was done through the analysis of the translation of an excerpt of the novel *Three Souls* by Janie Chang. The translation of Chinese cultural elements into a Croatian cultural context is challenging due to the sheer differences in the two cultures. A particular focus was put on the translation of names, titles and culture-specific items through which one possible approach to the translation of cultural elements was shown. Furthermore, this thesis confirmed that the translation from one culture to another is a complex issue with many possible solutions depending on the translator's goal.

Keywords: translation, culture, culture-specific items, translation strategies, Janie Chang, *Three Souls*

10. PREVOĐENJE KULTURE: *TRI DUŠE* SPISATELJICE JANIE CHANG: Sažetak i ključne riječi

Traduktologija je vrlo složeno područje i prevođenje kulturnih elemenata iz jedne kulture u drugu jedan je od njezinih najvažnijih elemenata. Ovaj diplomski rad bavi se upravo tim aspektom prevodilaštva kao i uspješnom implementacijom različitih strategija koje se koriste u prevođenju kulturnih elemenata kroz analizu prijevoda ulomka iz romana *Tri duše*. Prijevod kineskih kulturnih elemenata u hrvatski kulturni kontekst izazovan je zbog samih razlika u dvjema kulturama. Poseban fokus stavljen je na prijevod imena, titula i kulturno-specifičnih stavki kroz koji je prikazan jedan od mogućih pristupa prijevodu kulturnih elemenata. Nadalje, ovaj je rad potvrdio da je prijevod između kultura složeno pitanje s mnogo mogućih rješenja koja ovise o cilju prevoditelja.

Ključne riječi: prijevod, kultura, kulturno-specifične stavke, prevoditeljske strategije, Janie Chang, *Tri duše*